

EU:n digi- ja datasääntely

**Koontia säädöksistä ja
niiden vaikutuksista kuntiin**

Oona Ojajarvi, juristi

Jaana Jormanainen, projektipäällikkö/erityisasiantuntija

Niina Erkkilä, projektikoordinaattori

28.2.2025

Sisällys

Koonnin tarkoitus

Euroopan digitaalinen tulevaisuus

Keskeiset säädökset kunnille

Soveltamisaikataulu

Säädösyhteenvedot

Avoimen datan direktiivi

Datanhallinta-asetus

Datasäädös

Yhteinen digitaalinen palveluväylä -asetus

Uudistettu eIDAS-asetus

Yhteentoimiva Eurooppa -säädös

Tekoälysäädös

Koonnin tarkoitus

Koonnin tarkoitus

- Tässä koonnissa käsitellään kuntien kannalta olennaisia EU:n digi- ja datasäädöksiä.
- Koontiin on valittu seitsemän säädöstä:
 - Avoimen datan direktiivi
 - Datanhallinta-asetus
 - Datasäädös
 - Yhteinen digitaalinen palveluväylä -asetus
 - Uudistettu eIDAS-asetus
 - Yhteentoimiva Eurooppa -säädös
 - Tekoälysäädös
- Koonnin tarkoituksena on muodostaa kokonaiskuva säädöksistä ja kuntiin kohdistuvista vaikutuksista, sekä siten tukea kuntia uuden sääntelyn soveltamisessa.
 - Koonti ei ole tyhjentävä. Koontia ja säädöksiä koskevia verkkosivutekstejä päivitetään sitä mukaa kun säädösten kansallinen täytäntöönpanotyö etenee ja kun säädöksistä saadaan lisää soveltamiskäytäntöä sekä muuta tulkintaohjeistusta. Päivityksiä tehdään myös saadun palautteen perusteella.

Euroopan digitaalinen tulevaisuus

Euroopan digitaalinen tulevaisuus

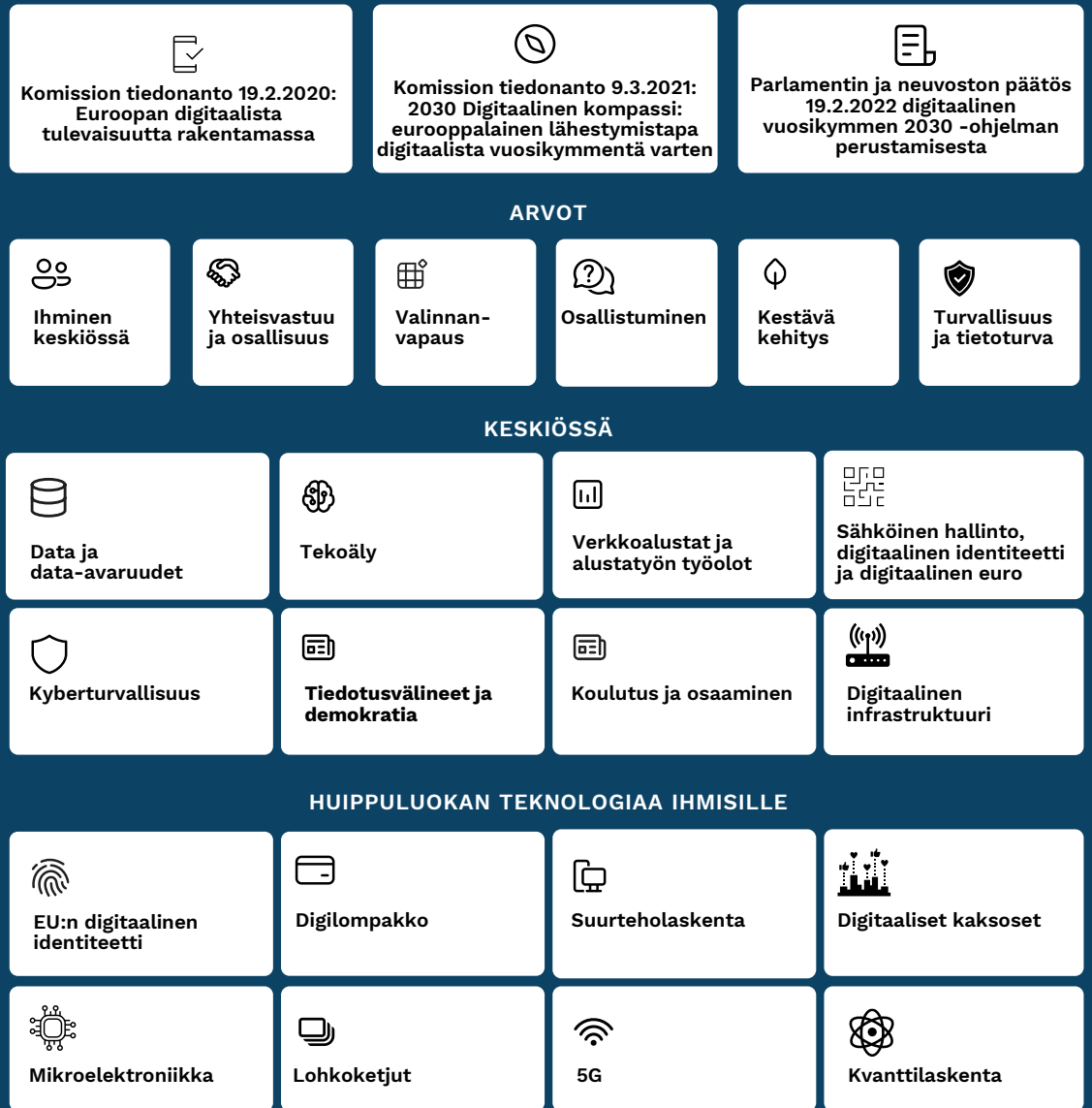
EU:n digitaalistrategian tavoite on luoda toimivat digitaaliset sisämarkkinat sekä saada digitalisaatio palvelemaan ihmisiä ja organisaatioita. Strategiatyön keskiössä on eurooppalaisten arvojen toteutuminen.

Digitaalitekniikka nähdään välineenä EU:n taloudellisen kehityksen, strategisen riippumattomuuden sekä kilpailukyvyyn ja innovoinnin tukemiseksi. Digitalisaatiolla luodaan työpaikkoja ja edistetään koulutusta, ja sen myös odotetaan tuovan ratkaisuja erilaisiin ajankohtaisiin haasteisiin.

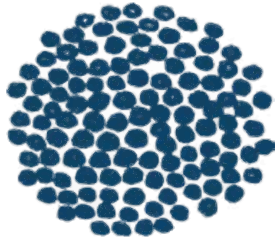
Tiedonannoissaan ”Euroopan digitaalista tulevaisuutta rakentamassa” ja ”2030 Digitaalinen kompassi” komissio on esitellyt turvallisia digitaalisia palveluita ja markkinoita koskevia toimia. Myös digitaalinen vuosikymmen 2030 -ohjelma ohjaa Euroopan digitalisaatiota. Euroopan digitavoitteet on jaettu neljään kokonaisuuteen: digitaaliset taidot, digitaaliset infrastruktuurit, yritysten digitaalinen muutos ja julkisten palvelujen digitalisointi.

Suomessa kansallinen digikompassi toteuttaa EU:ssa asetettuja tavoitteita, sekä sisältää myös EU-kompassia täydentäviä tavoitteita ja teemoja.

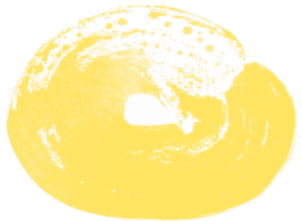
Euroopan digitaalinen tulevaisuus

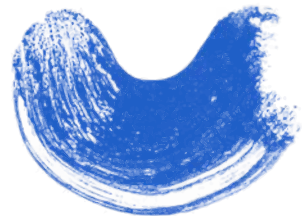
Euroopan digitaalinen siirtymä

Euroopan unionin tavoitteena on kehittää datataloutta, jotta datan ja datapohjaisten tuotteiden ja palveluiden tarjonta kasvaisi EU:n alueella. Samalla EU haluaa luoda unionin alueelle yhteisen, eurooppalaista arvopohjaa korostavan sääntelykehiksen. Tavoitteiden edistämiseksi EU on säätänyt useita kuntienkin toimintaan vaikuttavia asetuksia ja direktiivejä.

Datataloudella tarkoitetaan datan keräämiseen ja hyödyntämiseen perustuvaa talouden osa-alueetta ja yhteiskunnallista muutosta, johon myös digitalisaatio osaltaan johtaa. Kunnillakin on keskeinen rooli datatalouden ja digitalisaatiota koskevien tavoitteiden toteuttamisessa. Kuntien hallussa olevien tietojen uudelleenkäytöllä vahvistetaan datatalouden toimintaedellytyksiä ja myös kunnat itse voivat hyötyä tietojen laajemmasta saatavuudesta. Kunnat edistävät erilaisten digitaalisten ratkaisujen käyttöä erilaisia tehtäviään toteuttaessaan sekä tukiessaan kunnissa toimivien yritysten toimintaympäristöä ja kasvua. Palvelujen digitalisointi sujuvoittaa myös kuntien palveluprosesseja.

EU:n digi- ja datasäädösten tavoitteiden toteutuminen edellyttää kuntien roolin ja kuntiin kohdistuvien vaikutusten ymmärtämistä. Toisaalta tavoitteiden toteutuminen edellyttää myös kunnilta toiminnan muutoksia sekä entistäkin aktiivisempaa roolia. EU-säädökset luovat yhdessä kansallisen lainsäädännön kanssa kehykset itsehallinnollisten kuntien toiminnalle ja avaavat mahdollisuuksia paikallisen toiminnan kehittämiseksi.

Digitavoitteiden toteutuksen työvälineitä

Sitova sääntely

EU:ssa on annettu useita digi- ja datasäädöksiä. Tähän esitykseen on valittu seitsemän kuntiin vaikuttavaa säädöstä, eli asetusta ja direktiiviä.

Asetukset ovat sellaisenaan suoraan sovellettavia kaikkialla EU:ssa, eikä niiden voimaantulo tai sovellettavuus lähtökohtaisesti edellytä jäsenvaltioissa toimenpiteitä. Direktiiveissä säädetään EU-maita koskevista velvoittavista tavoitteista, jotka on jäsenvaltioissa pantava täytäntöön kansallisella lainsäädännöllä.

Suosituksukset ja lausunnot ja muut soft law -oikeuslähteet

EU:n jäsenvaltioiden erilaisten oikeuskulttuurien vuoksi EU:ssa on tarve käyttää myös muita kuin oikeudellisesti sitovia lainsäädäntöinstrumentteja. Tällaisia ovat esimerkiksi suositukset ja lausunnot sekä muut niin kutsutut soft law -oikeuslähteet, kuten päätöslauselmat, tiedonannot, suuntaviivat, puiteohjelmat, julistukset ja käytäntösäännöt.

Myös esimerkiksi komission datastrategia (tiedonanto 2020) ohjaa datavetoisen toiminnan kehitystä EU:ssa.

Eurooppalainen pehmeä infrastruktuuri

Palvelujen ja toimintojen sujuvuus riippuu vahvasti digitaalisesta pehmeästä infrastruktuurista.

Pehmeä infrastruktuuri luo toimintaympäristön, jossa kaikki toimijat voivat rakentaa oman digitaalisen toimintansa saman perustan päälle sen sijaan, että toimijat toteuttaisivat ratkaisut itse ja taistelisivat yhteentoimivuushaasteiden kanssa.

Kyse on esimerkiksi data-avaruuksista, rajapinnoista, pilvipalveluista, ohjelmistoista ja standardeista.

Rahoitusinstrumentit

EU:lla on useita rahoitustyökaluja, joiden avulla se voi edistää digitavoitteiden toteutumista. Näitä ovat esimerkiksi EU:n tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelma Horizon Europe, digitalisaation rahoitusohjelma Digitaalinen Eurooppa, Euroopan aluekehitysrahasto ja Euroopan sosiaalirahasto.

Myös kunnat voivat hakea rahoitusta projekteilleen näistä ohjelmista ja rahastoista.

Yleistä EU-oikeudesta

- EU-oikeus tunnistaa lainsäädäntöinstrumentteina asetukset ja direktiivit.
 - Asetukset ja direktiivit ovat säädöksiä.
 - Esimerkiksi tekoälyasetus on virallisessa käännostekstissä käännetty tekoälysäädökseksi. Käytännössä kyse on kuitenkin siis asetuksesta.
- Asetukset ovat sellaisenaan suoraan sovellettavaa oikeutta eli niitä on noudatettava jäsenvaltioissa sellaisenaan.
 - Asetusten tarkoitus on yhtenäistää sääntelyä EU:n jäsenvaltioissa.
 - Kansallista lainsäädäntöä voi antaa vain siltä osin kuin asetuksessa jätetään kansallista liikkumavaraa.
 - Kansallista lainsäädäntöä voi olla tarpeen muuttaa tai kumota, jotta asetuksen vaatimukset täytetään ja jotta mahdolliset päällekkäisyydet ja ristiriitaisuudet poistetaan.
- Direktiivit velvoittavat jäsenvaltioita muuttamaan kansallista lainsäädäntöään. Direktiivissä asetetut tavoitteet implementoidaan eli saatetaan osaksi kansallista lainsäädäntöä.
 - Kyse on jäsenvaltioiden lainsäädäntöjen lähentämisestä.
 - Direktiivit jättävät kansallisten viranomaisten valittavaksi muodot ja keinot, kuinka direktiivin asettamat tavoitteet saavutetaan.

Keskeiset säädökset kunnille

Kolme kokonaisuutta

Tässä koonnissa keskitytään seitsemään kuntaa koskevaan EU:n digi- ja datasäädökseen. Säädökset on ryhmitelty kolmeen kokonaisuuteen. Jaottelu on kuitenkin vain suuntaa antava ja kokonaisuudet ovat myös keskenään päällekkäisiä.

Eurooppalaisen datan toimivat sisämarkkinat

Tähän kokonaisuuteen kuuluvat seuraavat säädökset:

- Avoimen datan direktiivi
- Datasäädös
- Datanhallinta-asetus

Euroopan laajuinen digiasiointi

Tähän kokonaisuuteen kuuluvat seuraavat säädökset:

- Uudistettu eIDAS-asetus
- Yhteinen digitaalinen palveluväylä -asetus
- Yhteentoimiva Eurooppa -säädös

Eurooppalainen tekoäly

Tähän kokonaisuuteen kuuluu tekoälysäädös.

Tiivistelmä säädöksistä

Avoimen datan direktiivi
Open Data Directive (ODD)

Avoimen datan direktiivin tavoitteena on yhtenäistää ja selkeyttää julkisen sektorin hallussa olevan datan uudelleenkäytön ehtoja ja käytäntöjä sekä edistää datan saatavuutta uudelleenkäyttöä varten.

Datanhallinta-asetus
Data Governance Act (DGA)

Datanhallinta-asetuksella pyritään edistämään julkisen sektorin elinten hallussa olevan muun kuin avoimena datana annettavissa olevan datan uudelleenkäyttöä. Lisäksi asetuksessa säännellään datan välityspalveluja sekä data-altruismia.

Datasäädös
Data Act (DA)

Datasäädös tarkentaa, kuka voi luoda datasta arvoa ja millä edellytyksillä. Tarkoituksena on varmistaa datan arvon oikeudenmukaisempi jakautuminen. Keskiössä on sääntely käyttäjän mahdollisuudesta hyödyntää verkkoon liitettyjen tuotteiden (IoT-laite) ja niihin liittyvien palveluiden käytöstä tuotettua dataa.

Uudistettu eIDAS-asetus
European Digital Identity Regulation (eIDAS2)

Uudistetulla eIDAS-asetuksella on tarkoitus helpottaa rajat ylittävää sähköistä asiointia ja varmistaa luotettavien identiteettiratkaisujen saatavuus EU:ssa. Jäsenvaltioiden velvollisuutena on tarjota eurooppalaisen digitaalisen identiteetin lompakko, jolla käyttäjä voi tunnistautua, osoittaa tietoja ja tehdä allekirjoituksia.

Yhteinen digitaalinen palveluväylä -asetus
Single Digital Gateway Regulation (SDG)

Yhteinen digitaalinen palveluväylä -asetuksella pyritään mahdollistamaan helppo ja keskitetty pääsy tietoon erilaisista hallinnollisista menettelyistä ja palveluista sekä digitaalinen asiointi. Tavoitteena on edistää sisämarkkinaoikeuksien toteutumista, kuten henkilöiden ja palvelujen vapaata liikkuvuutta.

Yhteentoimiva Eurooppa -säädös
Interoperable Europe Act (IEA)

Yhteentoimiva Eurooppa -säädöksen tavoitteena on edistää Euroopan laajuisten digitaalisten julkisten palveluiden yhteentoimivuutta ja rajat ylittävää tiedonvaihtoa erilaisin yhteentoimivuutta edistävin menettelyin.

Tekoälysäädös
Artificial Intelligence Act (AIA)

Tekoälysäädös perustuu tekoälyjärjestelmien riskiperusteiseen luokitteluun. Tarkoituksena on lisätä luottamusta tekoälypohjaisiin ratkaisuihin ja varmistaa, että EU:ssa käytettävät tekoälyjärjestelmät ovat vaatimusten mukaisia.

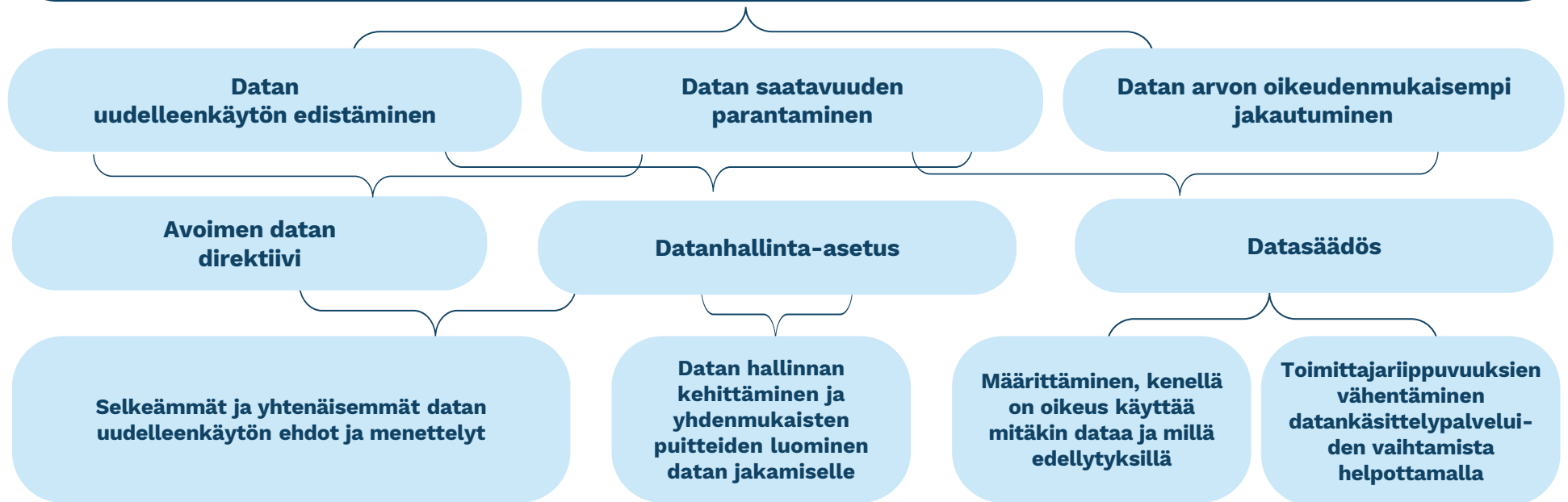
Eurooppalaisen datan toimivat sisämarkkinat

EU:n strateginen tavoite

Toimivat datan sisämarkkinat ja edellytykset datapohjaisten palvelujen ja tuotteiden kehittämiseksi

Tavoitteita tukevat säädökset

Säädösten keskeiset tavoitteet

Kuntiin kohdistuvia vaikutuksia

- Velvoite asettaa ns. arvokkaat tietoaineistot ja tiheästi päivittyvät tiedot saataville. Jo aikaisemmin voimassa olleen muun sääntelyn vuoksi vaikutukset kuntiin ovat kuitenkin vähäiset.
- Jos suojatun datan luokkia asetetaan saataville, velvoite tehdä tämä asetuksen mukaisesti
- Vastaanottaessa suojatun datan luokkia velvoite noudattaa uudelleenkäytön ehtoja ja varmistaa, että datan suojattu luonne säilytetään
- Mahdollisuus hyödyntää datan välityspalveluita
- Mahdollisuus vastaanottaa yleisen edun mukaisesti tarkoituksiin jaettua dataa (data-altruismi)
- Mahdollisuus saada maksutta pääsy- ja käyttöoikeus omistamansa tai vuokraamansa IoT-laitteen tai siihen liittyvän palvelun dataan
- Mahdollisuus pyytää yritysten hallussa olevaa dataa poikkeuksellisissa tarpeissa
- Mahdollisuus vaihtaa esimerkiksi pilvipalveluntarjoajaa tai käyttää useampaa pilvipalvelua rinnakkain

Euroopan laajuinen digiasiointi

EU:n strateginen tavoite

Digitalisaation edistäminen Euroopan unionin alueella

Vahvistaa eurooppalainen digitaalisen identiteetin kehys (käytännössä lompakkosovellus), jonka avulla yksilö voi käyttää julkisia ja yksityisiä verkkopalveluja kaikkialla unionissa

Euroopan keskeisten julkisten palveluiden digitalisointi

Tavoitteita tukevat säädökset

Uudistettu eIDAS-asetus

Yhteinen digitaalinen palveluväylä -asetus

Yhteentoimiva Eurooppa -säädos

Säädösten keskeiset tavoitteet

Palveluiden käyttäminen ja tunnistautuminen helposti ja turvallisesti yli rajojen

Helppo pääsy tietoihin, menettelyihin sekä asiointipalveluihin, joita kansalaiset ja yritykset tarvitsevat käyttääkseen oikeuksiaan sisämarkkinoilla

Viranomaistiedon vaihdon mahdollistaminen jäsenmaiden välillä yhden kerran periaatteen mukaisesti

Rajat ylittävien digitaalisten julkisten palveluiden yhteentoimivuuden edistäminen

Kuntiin kohdistuvia vaikutuksia

- Velvoite hyväksyä eurooppalainen digitaalinen identiteettilompakko vahvan tunnistautumisen menetelmänä sähköisessä asiointissa (toteutuu Suomi.fi-tunnistuksen kautta)
- Velvoite rekisteröidä lompakkoa hyödyntävät palvelut
- Mahdollisuus tuottaa yksilöä ja organisaatiota koskevia vahvistettuja todistuksia lompakkoon
- Velvoite tuottaa tietoa yritysluvista kansalliseen keskitettyyn asiointipisteeseen kuvaamalla luvat Suomi.fi-palvelutietovarantoon suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi
- Velvoite digitalisoida yrityslupiin liittyvät asiointit rajat ylittävästi
- Velvoite liittää yrityslupiin liittyvät asiointit OOTS-järjestelmään, jos rajat ylittävän asiointin loppuun saattamisessa tarvitaan toisesta jäsenvaltiosta viranomaistietoa
- Velvoite tietyissä tilanteissa laatia yhteentoimivusarviointi ja jakaa sen tulos Yhteentoimiva Eurooppa -portaalissa
- Velvoite jakaa yhteentoimivusratkaisu Yhteentoimiva Eurooppa -portaaliin tietyin edellytyksin
- Velvoite varmistaa henkilöstön koulutus yhteentoimivuudesta tietyissä tapauksissa

Eurooppalainen tekoäly

EU:n strateginen tavoite

Eurooppalainen ihmiskeskeinen ja luotettava tekoäly

Unionin arvoihin perustuva tekoälyjärjestelmien kehittäminen, markkinoille saattaminen, käyttöönotto ja käyttö

Haitallisilta ihmisten terveyteen, turvallisuuteen ja perusoikeuksiin kohdistuvilta vaikutuksilta suojautuminen

Erityisesti pk-yritysten innovointia tukevien toimenpiteiden vahvistaminen

Tavoitteita tukevat säädös

Tekoälysäädös

Velvoitteiden sovittaminen tekoälyjärjestelmien mahdollisesti aiheuttamien riskien voimakkuuteen ja laajuuteen

Haitallisimpien tekoälyn käyttötapausten kieltäminen

Tiukennettujen velvoitteiden asettaminen erityisesti ns. suuririskisille järjestelmille

Yhtenäiset säännöt tekoälyjärjestelmien käyttöönotosta ja käytöstä

Kuntiin kohdistuvia vaikutuksia

- Velvoite tunnistaa kunnan rooli (usein käyttöönottaja tai tarjoaja) tekoälyjärjestelmän tuotantoketjussa ja tekoälyjärjestelmän riskiluokka

Suuririskisten järjestelmien osalta

- Velvoite laatia perusoikeusvaikutusten arviointi (käyttöönottaja)
- Velvoitteet riskien- ja datanhallintaan sekä dokumentaation liittyen (tarjoaja ja käyttöönottaja)

Rajoitetun riskin järjestelmien osalta

- Erilaiset avoimuus- ja läpinäkyvyysvelvoitteet (tarjoaja ja käyttöönottaja)

Kaikkien tekoälyjärjestelmien osalta

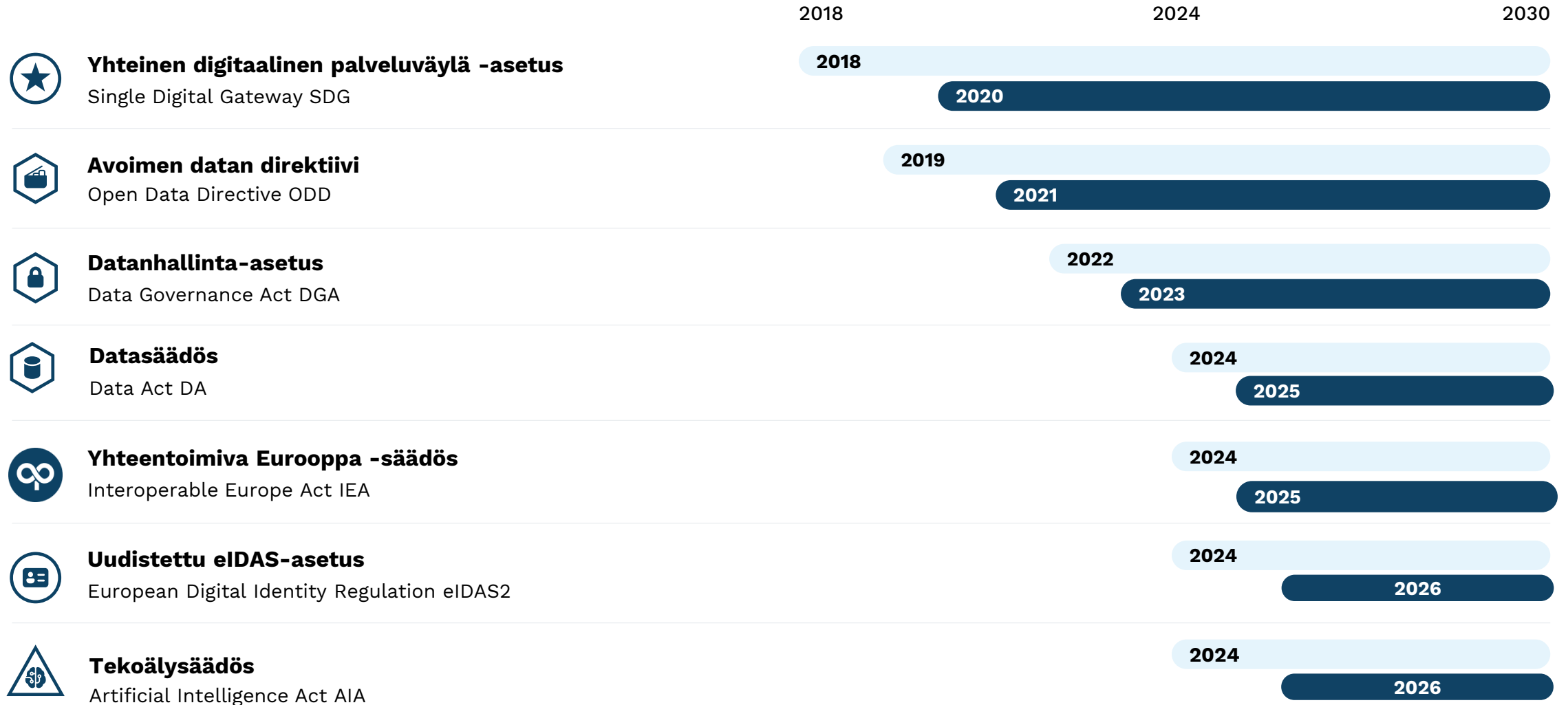
- Velvoite varmistaa henkilöstön riittävä tekoälylukutaito työtehtäviin nähden (tarjoaja ja käyttöönottaja)

Soveltamis- aikataulu

Soveltamisaikataulu

○ voimaantulo ● sovelletaan pääosin

Säädös- yhteenvedot

Avoimen datan direktiivi

Direktiivi (EU) 2019/1024 avoimesta datasta ja julkisen sektorin hallussa olevien tietojen uudelleenkäytöstä (uudelleenlaadittu)

ESITTELYSSÄ

Avoimen datan direktiivi

Avoimella datalla viitataan avoimissa koneluettavissa tietomuodoissa olevaan dataan, joka on maksutta kenen tahansa vapaasti käytettävissä, uudelleenkäytettävissä ja jaettavissa missä tahansa tarkoituksessa.

Mikä avoimen datan direktiivi?

- Uudelleenlaadittu avoimen datan direktiivi korvaa aikaisemman julkisen sektorin tietojen uudelleenkäytöstä annetun direktiivin (ns. PSI-direktiivi).
- Direktiivin tavoitteena on edistää kaiken julkisen sektorin hallussa olevan tiedon uudelleenkäyttöä ja yhdenmukaistaa tietojen hyödyntämisen käytäntöjä EU:ssa samalle vähimmäistasolle.
- Keskeiset muutokset uudelleenlaaditussa direktiivissä koskevat
 - Soveltamisalan laajentamista tiettyjen julkisen sektorin määräysvallassa olevien yritysten hallussa oleviin asiakirjoihin ja julkisin varoin tuotettuihin tutkimusaineistoihin
 - Tiukempia rajoituksia asiakirjojen uudelleenkäytölle asetettaville ehdoille
 - Sääntelyä arvokkaista tietoaaineistoista (high-value datasets, HVD) ja dynaamisesta datasta
- Direktiivi ei vaikuta kansalliseen tietojen luovutusvelvoitteita koskevaan sääntelyyn, kuten asiakirjojen julkisuuteen.

Miten avoimen datan direktiivi vaikuttaa kuntiin?

- Suomessa direktiivi on pantu täytäntöön heinäkuussa 2021
 - Muutoksilla tiedonhallintalakiin ja julkisuuslakiin
 - Säättämällä uusi laki eräitä yleishyödyllisiä palveluita tuottavien yritysten tiedon uudelleenkäytöstä ja laki julkisin varoin tuotettujen tutkimusaineistojen uudelleenkäytöstä
- Koska EU-tasoista erityissääntelyä tietojen avaamisesta ja jakamisesta on jo ollut (esim. INSPIRE-direktiivi), avoimen datan direktiivin on arvioitu lisäävän kuntien tehtäviä ja velvoitteita vain vähäisessä määrin.
- Avoimen datan direktiivillä voi kuitenkin olla vaikutuksia kuntien toimintaan jos
 - Kunta tuottaa ja ylläpitää arvokkaita tietoaaineistoja
 - Kunta tuottaa ja ylläpitää tiheästi päivittyvää tietoa
 - Kunnan määräysvallassa on yrityksiä, joilla on asiakirjoja, joihin laki eräiden yleishyödyllisiä palveluita tuottavien yritysten tietojen uudelleenkäytöstä soveltuu

Voimaantulo

Kansallisia täytäntöönpanolakeja sovelletaan täysimääräisesti

Komission täytäntöönpanoasetusta arvokkaista tietoaaineistoista sovelletaan

16.7.2019

17.7.2021

9.6.2024

Arvokkaat tietoaineistot

- Arvokkaat tietoaineistot (High Value Datasets, HVD) on määritelty Euroopan komission täytäntöönpanosäädöksessä (EU) 2023/138.
- Arvokkaat tietoaineistot on asetettava saataville maksutta, koneellisesti luettavissa olevassa muodossa ohjelmointirajapintojen kautta ja tarvittaessa useana kerralla ladattavana tiedostona.
- Tarkoituksena on varmistaa, että tiedot, joihin liittyy merkittäviä yhteiskunnallisia tai ympäristöön tai talouteen liittyviä hyötyjä, ovat uudelleen käytettävissä.
- Arvokkaat tietoaineistot jaetaan kuuteen teemaluokkaan:
 - Paikkatiedot
 - Maan havainnointi ja ympäristö
 - Säättiedot
 - Tilastotiedot
 - Yritys- ja yritysten omistustiedot
 - Liikkuvuustiedot
- Kunnissa arvokkaita tietoaineistoja on arvioitu olevan vain rakennetun ympäristön alueella, eli kaavoitukseen, rakentamiseen, infraan ja paikkatietoihin liittyen.
 - EU:ssa on annettu myös erityissääntelyä tiedon avaamisessa ja jakamisesta. Kuntien kannalta keskeistä sääntelyä on esimerkiksi niin kutsutussa INSPIRE-direktiivissä, jossa säädetään tiettyihin teemoihin liittyvien paikkatietoaineistojen saataville asettamisesta. Kunnilla on INSPIRE-direktiivin piiriin kuuluvia paikkatietoaineistoja useammasta teemasta ja niiden osalta velvollisuus varmistaa, että INSPIRE-velvoitteet tulevat täytettyä.
 - Arvokkaat tietoaineistot, kuten asema-, yleis- ja maakuntakaavatiedot on tullut asettaa saataville maksutta ja rajapinnan kautta 9.6.2024 alkaen. Kunnat voivat tältä osin täyttää saataville asettamista koskevia vaatimuksia myös rakennetun ympäristön tietojärjestelmän (Ryhti) avulla.
- Julkisomisteisten yritysten aineistoja ei katsota arvokkaiksi tietoaineistoiksi.

Tiheästi päivittyvä tieto

- Tiheästi päivittyvän tiedon on oltava saatavilla heti sen keräämisen jälkeen teknisen rajapinnan kautta ja tarvittaessa myös useana kerralla ladattavana tiedostona, ellei näiden edellytysten noudattaminen aiheuta kohtuutonta vaivaa taloudellisista tai teknisistä syistä.
 - Rajapintoja ei velvoiteta toteuttamaan ennakoivasti, vaan tieto tai asiakirja on luovutettava pyynnöstä.
 - Pynnön toteuttamisesta aiheutuva tekninen ja taloudellinen taakka voidaan suhteuttaa uudelleenkäytön arvoon.
- Kansallisten täytäntöönpanolakien valmistelussa kunnilla ei tunnistettu olevan sellaisia ilmeisiä tiheästi päivittyviä tietoaineistoja, jotka selkeästi olisi sääntelyn nojalla asetettava saataville ja joiden osalta aineistoja ei olisi jo avattu muun sääntelyn nojalla.
- Kuntien hallussa olevat tiheästi päivittyvät tiedot painottuvat esim. liikenne- ja paikkatietoihin, joista on ollut vastaavanlaista tietojen saataville asettamiseen velvoittavaa sääntelyä olemassa (esim. liikennetietoja koskeva ITS-direktiivi ja paikkatietoja koskeva INSPIRE-direktiivi).
- Tiheästi päivittyvä tieto on sisällöltään nopeasti muuttuvaa ja vanhenevaa sekä julkisuuslain tarkoittama viranomaisen asiakirja. Sääntelyn ulkopuolelle on rajattu tiedot, jonka luovuttamiselle on asetettu edellytyksiä tai joka on salassa pidettävää.

Kuntien määräysvallassa olevien yritysten hallussa olevat asiakirjat

- Avoimen direktiivin täytäntöönpanon yhteydessä säädettiin uusi laki eräitä yleishyödyllisiä palveluita tuottavien yritysten tiedon uudelleenkäytöstä.
 - Sääntelyllä saatettiin kansallisesti voimaan ne velvoitteet, jotka direktiivissä kohdistuvat julkisen sektorin määräysvallassa olevien yritysten hallussa oleviin asiakirjoihin, jotka liittyvät yleishyödyllisen palvelun tuottamiseen tietyillä toimialoilla.
- Laki eräitä yleishyödyllisiä palveluita tuottavien yritysten tiedon uudelleenkäytöstä ei itsessään velvoita yrityksiä sallimaan hallussaan olevan asiakirjan uudelleenkäyttöä, vaan lakia sovelletaan vain kun yritys itse päättää sallia uudelleenkäytön tai kun uudelleenkäyttöön velvoitetaan jossain muussa laissa.
 - Direktiivin kansallisen täytäntöönpanon yhteydessä ei tunnistettu tällaista uudelleenkäyttöön velvoittavaa sääntelyä. Tulkinta oli, että vaatimus siitä, että jotain tietoa pitää julkaista, ei sellaisenaan vielä velvoita tarjoamaan tietoja nimenomaisesti uudelleenkäytettäväksi.
- Potentiaalisesti sääntelystä voisi kohdistua vaikutuksia kunnan määräysvallassa oleviin yrityksiin esimerkiksi seuraavilla toimialoilla:
 - Sähkön jakelu
 - Veden otto, puhdistus ja jakelu
 - Kuljetuspalvelut
 - Satamayhtiöt
 - Ilmaliikenne
- Eräitä yleishyödyllisiä palveluita tuottavien yritysten tiedon uudelleenkäytöstä annettua lakia ei sovelleta julkisuuslain piirissä oleviin asiakirjoihin. Tällaisiin asiakirjoihin sovelletaan julkisuuslakia ja tiedonhallintalakia.

Datan avaaminen turvallisesti

- Avoimen datan direktiivin soveltamisalan ulkopuolelle jäävät kansallisen sääntelyn mukaan asiakirjat, jotka ovat salassa pidettäviä. Tämä osaltaan rajaa esimerkiksi kansalliseen turvallisuuteen kohdistuvia vaikutuksia.
- Kunnissa on kuitenkin syytä käydä läpi salassa pidettävät asiakirjat, erityisesti kriittisiä kohteita koskevat asiakirjat, sekä varmistua niiden salassa pidosta.
 - Asiakirjoista voi joissakin tapauksissa olla mahdollista myös niitä yhdistelemällä luoda tai saada selville tietoja, joiden sisältöä kunta ei alkuperäisiä asiakirjoja luovuttaessaan ole voinut tietää tai arvioida.
- Kunta julkaisee tietoa virkavastuulla ja omalla päätöksellä. Jokainen kunta arvioi salassapidon itse. Salassapitoperusteet löytyvät laista (julkisuuslain 24 § ja erityislainsäädäntö).
- Tiedon avaaminen vaatii huolellisuutta. Rajatapauksissa on hyvä toimia varovaisuusperiaatteen mukaisesti.
- Korkein hallinto-oikeus (KHO) on ottanut esimerkiksi ennakkopäätöksellään KHO 2024:70 (30.4.2024) kantaa sijaintitietojen julkisuuteen.
 - Tapauksessa yksityishenkilö oli pyytänyt saada ELY-keskukselta kunnan omistaman energiayhtiön ELY-keskukselle toimittamia erästä tekopohjavesilaitosta koskevia asiakirjoja.
 - KHO katsoi, että tekopohjavesilaitosta koskevat sijaintitiedot olivat laitoksen turvajärjestelyihin liittyvinä tietoina salassa pidettäviä.
 - Merkittävää tapauksessa on se, että suurin osa pyydetyistä tiedoista oli jo aiemmin viety avoimeen pohjavesitietojärjestelmä POVET-tietokantaan, josta kuka tahansa oli voinut tietoja katsoa. Jo julkistetuista tiedoista oli esimerkiksi mahdollista selvittää, missä vedenottoaivot sijaitsivat.
- Se seikka, että kyseiset tiedot ainakin osittain olivat olleet julkisesti saatavissa muualta ennen tietopyyntöä, ei siis vaikuta viranomaisen velvollisuuteen arvioida ja soveltaa julkisuuslain salassapitosäätelyä.

Tukea avoimen datan direktiivin soveltamiseen kunnille

Viranomaistahoja

- Valtionvarainministeriö
 - Vastaa avoimen datan direktiivin kansallisesta täytäntöönpanosta
- Digi- ja väestötietovirasto
 - Ylläpitää avoindata.fi-palvelua
 - Tukee tietojen avaamisessa yleisesti

Hyödyllisiä linkkejä

- Säädösteksti: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=celex%3A32019L1024>
- Lisätietoa avoimen datan direktiivistä Kuntaliiton sivuilla: <https://www.kuntaliitto.fi/kuntajohtaminen-ja-digitalisaatio/kuntien-digikehittaminen/kuntien-digikehittamisen-lainsaadanto/EUn-digi-ja-datalainsaadanto/avoimen-datan-direktiivi>

Datanhallinta-asetus

Asetus (EU) 2022/868 eurooppalaisen datan hallinnoinnista ja asetuksen (EU) 2018/1724 muuttamisesta

ESITTELYSSÄ

Datanhallinta-asetus

Mikä datanhallinta-asetus?

- Datanhallinta-asetuksen tavoitteena on luoda kehys, joka edistää datan saatavuutta, yhtenäistää datan jakamisen menettelyitä ja lisää luottamusta datan hyödyntämiseen.
- Kyse on menettelysääntelystä, eikä asetuksessa säädetä oikeudesta saada dataa tai velvollisuudesta luovuttaa dataa.
- Säädöksellä pyritään edistämään julkisen sektorin hallussa olevien sellaisten dataluokkien uudelleenkäyttöä, jotka eivät kuulu avoimen datan direktiivin soveltamisalaan. Säädös ikään kuin jatkaa avoimen datan direktiivin politiikkatoimia.
- Lisäksi säädös asettaa datan välityspalveluita (neutraalit kolmannet osapuolet, jotka yhdistävät datan haltijat datan käyttäjiin) koskevat menettelysäännöt sekä pyrkii edistämään data-altruismia eli datan luovuttamista yleisen edun mukaiseen tarkoitukseen.

Miten datanhallinta-asetus vaikuttaa kuntiin?

- Datanhallinta-asetus itsessään ei velvoita kuntia asettamaan dataa saataville uudelleenkäyttöä varten. Oikeus tai velvollisuus datan saataville asettamiseen saataville voi tulla esimerkiksi muusta EU-säädöksestä tai kansallisesta laista.
- Kun kunta asettaa suojatun datan luokkia saataville uudelleenkäyttöä varten, tämä on tehtävä datanhallinta-asetuksen mukaisesti.
- Jos kunta itse vastaanottaa suojatun datan luokkia, sen noudatettava uudelleenkäytössä unionin ja kansallisen sääntelyn vaatimuksia sekä uudelleenkäytölle asetettuja ehtoja.
- Kunnissa mahdollisuuksia liittyy myös datan välityspalvelujen käyttöön ja yleisen edun mukaisiin tarkoituksiin luovutetun datan (data-altruismi) hyödyntämiseen.

Voimaantulo

Säädöstä aletaan soveltaa täysimääräisesti

23.6.2022

24.9.2023

Suojatun datan luokkien jakaminen

- Datanhallinta-asetuksessa suojatulla datalla tarkoitetaan dataa, joka on suojattu seuraavin perustein:
 - Kaupallinen luottamuksellisuus
 - Tilastollinen luottamuksellisuus
 - Kolmansien osapuolten teollis- ja tekijänoikeuksien suojan
 - Henkilötietojen suoja
- Tällaisen datan saataville asettaminen edellyttää erilaisten teknisten ja oikeudellisten menettelyvaatimusten noudattamista, eli myös aikaa ja muita resursseja, mikä on johtanut tällaisen arkaluonteisemman datan vähäiseen uudelleenkäyttöön.
- Käytännössä kyse voi olla mistä tahansa datasta, jota kunnissa on. Kyse on kuitenkin siis sellaisesta suojatusta datasta, joka ei kuulu avoimen datan direktiivin soveltamisalaan.
- Mikäli kunta asettaa saataville suojattua dataa, sillä on esimerkiksi velvollisuus
 - Huomioida esimerkiksi liikesalaisuudet, teollis- ja tekijänoikeudet sekä henkilötietojen suoja ja huolehtia tarvittavista suojatoimenpiteistä. Datan suojattu luonne on säilytettävä.
 - Kuvata asetuksen soveltamisalaan kuuluvat tiedot DVV:n ylläpitämään Suomi.fi.suojattudata-palveluun.
 - Kertoa palvelussa, miten ja millä ehdoilla kunnan tuottamaan tietoon pääsee käsiksi. Ehtojen on oltava syrjimättömiä, avoimia, oikeasuhtaisia ja objektiivisesti perusteltuja.
 - Käsitellä uudelleenkäyttöä koskevat pyynnöt kahden kuukauden määräajassa.
 - Avustaa suostumuksen hakemisessa rekisteröidyiltä tai luvan hakemisessa datan haltijoilta, joiden oikeuksiin tai etuihin uudelleenkäyttö voi vaikuttaa, jos se on mahdollista ilman kunnalle aiheutuvaa kohtuutonta rasisitusta.
- Mikäli kunta asettaa saataville suojattua dataa, se voi tietyin edellytyksin veloittaa uudelleenkäytön sallimisesta enintään omakustannusarvoon perustuvan maksun.

Suojatun datan luokkien jakaminen

- Mikäli kunta vastaanottaa suojattua dataa, sen on
 - Uudelleenkäytössä noudatettava uudelleenkäytön ehtoja.
 - Pidättäydyttävä tunnistamasta luonnollisia henkilöitä uudelleen ja toteutettava teknisiä ja operatiivisia toimenpiteitä sen estämiseksi.
 - Jos luonnollinen henkilö tunnistetaan uudelleen, uudelleenkäyttäjän on ilmoitettava siitä uudelleenkäyttöluvan myöntäneelle julkisen sektorin elimelle sekä tietosuojaa-asetuksen tietoturvaloukkauksia koskevan sääntelyn mukaisesti tarvittaessa tietosuojan valvontaviranomaiselle ja/tai rekisteröidylle.
 - Jos kyseessä on muiden kuin henkilötietojen luvaton käyttö, uudelleenkäyttäjän on ilmoitettava asiasta asianomaisille oikeushenkilöille.
- Datanhallinta-asetus jättää datan suojatun luonteen säilyttämiseen liittyvät keinot pitkälti kansalliselle tasolle. Huomioon on kuitenkin otettava unionin lainsäädännöstä tulevat reunaehdot esimerkiksi tietosuojasta.
- Julkisen sektorin määräysvallassa olevat yritykset eivät ole datanhallinta-asetuksessa tarkoitettuja julkisen sektorin elimiä, joihin sovelletaan datanhallinta-asetuksen sääntelyä suojatun datan luokkien jakamisesta.
- Myöskään julkisen sektorin elinten välistä tiedonvaihtoa julkisten tehtävien hoitamiseksi ei katsota asetuksen tarkoittamalla tavalla uudelleenkäytöksi eikä se siten kuulu asetuksen soveltamisalaan.
 - Jos tiedonvaihtoon siis liittyy kunnan lakisääteisen tehtävän hoitaminen, ei sitä välttämättä katsota datanhallinta-asetuksen alaiseksi tiedonvaihdoksi, vaan tällainen tiedonvaihto saattaa rajautua asetuksen soveltamisalan ulkopuolelle.

Datan välityspalvelut

- Datanhallinta-asetuksessa säädetään datan välityspalvelujen tarjoamiseen liittyvistä vaatimuksista sekä niiden ilmoitus- ja valvontapuitteista. Sääntelyn tarkoituksena on lisätä luottamusta datan jakamiseen yksilöiden ja organisaatioiden välillä.
- Datan välityspalvelut ovat neutraaleja kolmansia osapuolia, jotka mahdollistavat datan liikkumisen sovitusti eri toimijoiden ja sovellusten välillä.
- Datan välityspalvelujen tarkoitus on luoda kaupallisia suhteita datan jakamista varten. Kyse voi olla esimerkiksi
 - Datan markkinapaikasta
 - Datanjakamiskosysteemin ylläpitäjästä
 - Rekisteröidyille suunnatuista palvelusta, jolla pyritään lisäämään henkilön mahdollisuuksia hallita omia henkilötietojaan.
- Asetuksessa tarkoitettuja datanvälityspalveluita eivät kuitenkaan ole esimerkiksi datanvälityspalvelut, joita julkisen sektorin elimet tarjoavat ja joilla ei pyritä luomaan kaupallisia suhteita.
- Erityisesti henkilötietoihin nähdään liittyvän datan välityspalveluja koskevia liiketoiminta- ja innovaatiomahdollisuuksia.
- Myös datasäädöksen myötä voi syntyä kysyntää datan välityspalveluille, mikä voisi lisätä myös käyttäjien valinnanvaraa verkkoon liitetyissä tuotteissa ja niihin liittyvissä palveluissa.
- Suomessa rekisteröityjä datan välityspalveluita ovat (2/2025)
 - Dataspace Europe Oy (kehittää datan välityspalveluja eri toimialoille)
 - Smarter Contracts (tarjoaa suostumus- ja käyttöoikeuksien hallintapalveluita)
- Euroopan komissio pitää julkista rekisteriä kaikista datan välityspalvelujen tarjoajista. Sinne on rekisteröity (2/2025) datan välityspalveluita myös esimerkiksi Ranskasta, kuten
 - AGDATAHUB (helpottaa yksityisten ja julkisten toimijoiden välillä datan jakamista maatalous- ja elintarvikesektorilla)
 - NOTO (tukee kansalaisia henkilötietoihin liittyvien oikeuksien käyttämisessä)

Data-altruismi

- Data-altruismilla tarkoitetaan henkilöiden tai organisaatioiden datan asettamista saataville vapaaehtoisesti ja vastikkeetta käytettäväksi yleisen edun mukaisesti tarkoituksiin, jotka voivat liittyä esimerkiksi
 - Julkisen sektorin palvelujen parantamiseen
 - Julkisen päätöksenteon tarkoituksiin
 - Ilmastonmuutoksen torjuntaan
 - Liikkuvuuden parantamiseen
 - Terveystieteiden tutkimukseen
 - Virallisten tilastojen kehittämiseen
 - Yleisen edun mukaisesti tieteellisiin tutkimustarkoituksiin
- Luottamusta data-altruismipohjaisiin organisaatioihin pyritään lisäämään säätämällä näille organisaatioille mahdollisuus rekisteröityä.
 - Liikenne- ja viestintävirasto ylläpitää rekisteriä tunnistetuista data-altruismipohjaisista organisaatioista, jotka asettavat yleishyödylliseksi tarkoitettua dataa saataville.
 - Suomessa ei vielä (2/2025) ole rekisteröityneitä data-altruistisia organisaatioita.
 - Euroopan komissio ylläpitää tiedotuskäyttöön julkista unionin rekisteriä tunnistetuista data-altruistisista organisaatioista.
 - Tällä hetkellä (2/2025) rekisterissä on yksi organisaatio (Associació Dades pel Benestar Planetari DATALOG) Espanjasta. Espanjassa henkilöiden vapaaehtoisesti luovuttamaa tietoa julkisten palvelujen (vesi, kaasu, sähkö) kulutuksesta on käytetty esimerkiksi pyrkimykseen ohjata kulutusta taloudellisemmaksi ja vastuullisemmaksi.

Tukea datanhallinta-asetuksen soveltamiseen kunnille

Viranomaistahoja

- Digi- ja väestötietovirasto
 - Vastaa kansallisesta keskitetystä tietopisteestä (suojattudata.fi)
- Tilastokeskus
 - Tarjoaa yleistä neuvontaa organisaatioille, jotka tarvitsevat apua suojatun datan uudelleenkäytettäväksi asettamiseen liittyen
- Liikenne- ja viestintävirasto Traficom
 - Vastaa datan välityspalveluiden tarjoajien ja data-altruismipohjaisten organisaatioiden rekisteröinnistä ja valvonnasta
 - Osallistuu Euroopan datainnovaatiolautakunnan työhön
- Datainnovaatiolautakunta
 - Käsittelee esimerkiksi toimivaltaisten viranomaisten yhdenmukaisia toimintatapoja asetuksen soveltamisessa sekä koordinoidaan maksujen ja seuraamusten asettamista

Hyödyllisiä linkkejä

- Sädösteksti: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX:32022R0868>
- Lisätietoa datanhallinta-asetuksesta Kuntaliiton sivuilla: <https://www.kuntaliitto.fi/kuntajohtaminen-ja-digitalisaatio/kuntien-digikehittaminen/kuntien-digikehittamisen-lainsaadanto/datanhallinta-asetus>

Datasäädös

Asetus (EU) 2023/2854 datan oikeudenmukaista saatavuutta ja käyttöä koskevista yhdenmukaisista säännöistä ja asetuksen (EU) 2017/2394 ja direktiivin (EU) 2020/1828 muuttamisesta

ESITTELYSSÄ

Datasäädös

Datasäädöksen soveltamisala kattaa sekä henkilötiedot että muut kuin henkilötiedot. Henkilötietoja sisältävän datan käsittelyssä sovelletaan täysimääräisesti tietosuoja-asetusta. Datasäädös täydentää tietosuoja-asetusta ja laajentaa tietosuoja-asetukseen sisältyvää oikeutta siirtää tiedot järjestelmästä toiseen.

Mikä datasäädös?

- Säädös tarkoittaa, kuka voi käyttää mitään dataa ja millä edellytyksillä. Sillä pyritään edistämään datan saatavuutta ja käyttöä sekä varmistamaan datan arvon oikeudenmukaisempi jakautuminen.
- Keskiössä on sääntely verkkoon liitettyjen tuotteiden (IoT-laite) ja niihin liittyvien palveluiden käytöstä syntyvään dataan kohdistuvista oikeuksista ja velvoitteista. Tavoitteena on vahvistaa käyttäjän oikeuksia tuottamaansa dataan sekä edistää uusien IoT-laitteiden ja datapohjaisten palveluiden kehittämistä ja innovointia.
- Datasäädös on soveltamisalaltaan laaja ja se sääntelee myös esimerkiksi
 - Julkisen sektorin elimen pääsyä yksityisen yrityksen hallussa olevaan dataan poikkeuksellisen tarpeen perusteella
 - Datankäsittelypalvelujen tarjoajan vaihtamista
 - Muun datan kuin henkilötietojen kansainvälisiä siirtoja
 - Datalukutaidon edistämistä

Miten datasäädös vaikuttaa kuntiin?

- Verkkoon liitettyjen tuotteiden ja niihin liittyvien palveluiden dataan pääsyä, käyttöä ja jakamista koskevat oikeudet ja velvoitteet riippuvat siitä, missä roolissa kunta toimii. Sädöksen myötä kunnat voivat hyötyä paremmasta datan saatavuudesta ja käytöstä.
- Datasäädös antaa kunnille yleisessä hätätilanteessa tai muissa poikkeustilanteissa pääsyn ja käyttöoikeuden yksityisen yrityksen hallussa olevaan dataan tietyin erikseen kuvatuin ehdoin. Kyse on kansallisia tiedonsaantioikeuksia täydentävästä sääntelystä.
- Sädöksen odotetaan sujuvoittavan – ainakin jollakin aikavälillä – datankäsittelypalveluiden, kuten pilvipalveluiden vaihtamista ja rinnakkaista käyttöä.
- Datalukutaidon kehittyminen edellyttäne aiheen huomioimista myös esimerkiksi oppilaitoksissa.

Voimaantulo

11.1.2024

Sädöksen soveltaminen alkaa pääosin

12.9.2025

Säädöstä sovelletaan täysimääräisesti

12.9.2026

Roolit datasäädöksessä

Käsitteiden tulkinnat ovat alustavia ja ne tarkentunevat kansallisen täytäntöönpanon edetessä sekä muun tulkintaa tukevan ohjeistuksen ja soveltamiskäytännön myötä.

Datan haltija

- Luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö, jolla on jonkun sääntelyn mukaisesti oikeus tai velvollisuus käyttää ja asettaa saataville dataa, myös IoT-dataa, jonka datan haltija on hankkinut tai tuottanut IoT-laitteeseen liittyvän palvelun tarjoamisen aikana, kun tästä on sovittu sopimuksella.
- Tyypillisesti esimerkiksi yksityisen sektorin toimijat, jotka valmistavat IoT-laitteita tai tarjoavat niihin liittyviä palveluja. Datan haltijan rooli voidaan myös ulkoistaa. Datan haltijan määrittämisessä keskeistä on sen arvioiminen, kuka hallinnoi pääsyä saataville asetettuun dataan.
- Datan haltijan käsite ei yleensä kata julkisen sektorin elimiä, mutta se voi sisältää julkisen sektorin määräysvallassa olevia siltä osin kuin ne tuottavat IoT-laitteita ja niihin liittyviä palveluita markkinoilla. Ei liene poissuljettua, että datan haltija voisi olla myös kunta tai kunnan omistama yritys.
- Kyse voi olla myös tahosta, jonka hallussa olevaan dataan kunta haluaa pääsyn poikkeuksellisissa tarpeissa.

Käyttäjä

- Kunnan tai kunnan omistaman yrityksen tyypillisin rooli.
- IoT-laitteen omistaja, vuokraaja tai liisaaja taikka tah, joka vastaanottaa tuotteeseen liittyviä palveluita.
- Käyttäjät voivat olla sekä henkilö- että organisaatiokäyttäjiä.
- Kunta tai kunnan omistama yritys on käyttäjä, jos se hankkii IoT-laitteita omaksi tai vuokralle. Kunnissa IoT-ratkaisuja voidaan hyödyntää esimerkiksi älykkään liikenteen ratkaisuihin, koneiden toiminnanohjaukseen, kiinteistöautomaatiikkaan, kiinteistöjen sisäilman mittaukseen, ulkoilupaikkojen valaistuksen ohjaukseen tai älykkäämpään kameravalvontaan.

Datan vastaanottaja

- Henkilö tai organisaatio, joka toimii omaan elinkeino-, liike-, käsiteollisuus- tai ammattitoimintaansa liittyvässä tarkoituksessa, joka ei ole käyttäjä ja jonka saataville datan haltija asettaa dataa, kuten kolmas osapuoli.
- Tyypillisesti kolmas osapuoli. Kolmas osapuoli, jonka saataville dataa asetetaan, voi olla luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö, kuten kuluttaja, yritys, tutkimusorganisaatio, voittoa tavoittelematon järjestö tai ammattitoimintaa harjoittava yksikkö. Voinee olla myös kunta tai kunnan omistama yritys.
- Yritykset, jotka on nimetty portinvartijoiksi digimarkkinasäädöksen mukaisesti (esim. Google, Microsoft), eivät voi olla datasäädöksessä tarkoitettuja datan vastaanottajia.
- Esimerkiksi kuntalaiset voisivat jakaa laitteidensa tuottamaa IoT-dataa kunnille.

IoT-dataan liittyviä velvoitteita

Mikro- ja pienyrityksiin datan haltijoina ei sovelleta samoja datan jakamista koskevia velvoitteita, jottei sääntelystä muodostuisi näille liiallista rasitetta.

Datan haltija

- IoT-laitteet ja niihin liittyvät palvelut on suunniteltava ja valmistettava/tarjottava siten, että käyttäjä voi helposti, turvallisesti ja maksutta saada, käyttää ja jakaa kolmansille osapuolille niiden tuottamaa dataa.
- Käyttäjälle on annettava selkeällä ja ymmärrettävällä tavalla tietyt asetuksessa määritellyt tiedot IoT-laitteesta tai siihen liittyvästä palvelusta ennen sen käyttöä koskevan sopimuksen tekemistä.
- Ei saa tehdä esimerkiksi digitaalisen käyttöliittymän tai sen osan kautta käyttäjien valintojen tai oikeuksien hyödyntämisestä kohtuuttoman vaikeaa. (esim. pimeät kaavat)
- Data on asetettava vastaanottajien saataville noudattaen oikeudenmukaisia, kohtuullisia ja syrjimättömiä ehtoja ja avoimella tavalla. Sääntelyssä on tältä osin kyse yritysten välisten sopimusehtojen sääntelystä.

Käyttäjä

- Käyttäjän on käyttäessään dataa itse tai luovuttaessaan sitä kolmannelle osapuolelle kunnioitettava teollis- ja tekijänoikeuksia sekä datan haltijan kanssa sovitun mukaisesti säilytettävä liikesalaisuuksina pidettävän datan luottamuksellisuus. Datan haltijan on kyettävä yksilöimään liikesalaisuudet.
- Ei saa käyttää säädöksen nojalla saatua dataa kilpailevien tuotteiden kehittämiseen tai kilpailun rajoittamiseen taikka jakaa muille tahoille tätä tarkoitusta varten.
- Jos käyttäjä ei ole rekisteröity, henkilötiedot voi asettaa käyttäjän saataville vain, jos käsittelyssä noudatetaan yleisessä tietosuoja-asetuksessa ja sähköisen viestinnän tietosuojalaissa säädettyjä edellytyksiä.

Datan vastaanottaja

- Poistettava data, kun sitä ei enää tarvita sovittuun tarkoitukseen, ellei toisin ole sovittu muiden kuin henkilötietojen osalta.
- Datan vastaanottajan on datan haltijan kanssa sovitun mukaisesti säilytettävä liikesalaisuuksina pidettävän datan luottamuksellisuus.
- Ei saa tehdä esimerkiksi digitaalisen käyttöliittymän tai sen osan kautta käyttäjien valintojen tai oikeuksien hyödyntämisestä kohtuuttoman vaikeaa. (esim. ns. pimeät kaavat)
- Ei saa käyttää säädöksen nojalla saatua dataa kilpailevien tuotteiden kehittämiseen tai kilpailun rajoittamiseen taikka jakaa muille tahoille tätä tarkoitusta varten.
- Jos vastaanottaja ei ole rekisteröity, henkilötiedot voi asettaa vastaanottajan saataville vain, jos käsittelyssä noudatetaan yleisessä tietosuoja-asetuksessa ja sähköisen viestinnän tietosuojalaissa säädettyjä edellytyksiä.

IoT-dataan liittyviä oikeuksia

Datan haltija

- Oikeus käyttää ja jakaa dataa, joka ei ole henkilötietoa, jos näin on sovittu datan haltijan ja käyttäjän välisessä sopimuksessa.
- Oikeus pyytää dataa vastaanottavalta kolmannelta osapuolelta kohtuullinen ja syrjimätön korvaus datan jakamisesta.
- Oikeus rajoittaa datan jakamista tietyissä tilanteissa, kuten tuotteen turvallisuuden varmistamiseksi.

Käyttäjä

- Oikeus saada maksutta pääsy verkkoon liitetyn tuotteen tai siihen liittyvän palvelun käytöstä syntyneeseen dataan.
- Oikeus käyttää dataa mihin tahansa laillisiin tarkoituksiin ja halutessaan jakaa dataa kolmansille osapuolille, ellei kyse ole markkinoille saattamattoman tuotteen testaamisesta.
- Käyttäjä voi jakaa dataa itse tai käyttäjän pyynnöstä datan haltijan tai datanhallinta-asetuksessa tarkoitettujen käyttäjän valtuuttamien datan välityspalvelujen kautta.

Datan vastaanottaja

- Oikeus käyttää käyttäjältä vastaanottamaansa tai käyttäjän pyynnöstä välitettyä dataa vain käyttäjän kanssa sovittuihin tarkoituksiin ja jakaa sitä muun kolmannen osapuolen kanssa vain käyttäjän suostuessa tällaiseen datan jakamiseen.

Datapyyntö poikkeuksellisen tarpeen tilanteessa

- Julkisen sektorin elimillä, kuten kunnilla, on tietyissä poikkeuksellisissa tarpeissa oikeus saada pyynnöstä pääsy ja käyttöoikeus yksityisen yrityksen hallussa olevaan dataan.
 - Kunnan määräysvallassa olevat yritykset eivät ole sääntelyssä tarkoitettuja julkisen sektorin elimiä, jotka voivat esittää datapyynnön poikkeuksellisen tarpeen vaatiessa.
- Sääntely on tarkoitettu yleisiin hätätilanteisiin reagoimiseksi (käytännössä poikkeusolot) ja muihin poikkeuksellisiin tilanteisiin, joissa julkisen sektorin elin tarvitsee dataa lakisääteisen yleistä etua koskevan tehtävän suorittamiseksi. Sääntelyn soveltaminen edellyttää, että julkisen sektorin elin ei voi hankkia tarvitsemaansa dataa muilla keinoilla oikea-aikaisesti ja tehokkaasti.
 - Sääntelyn nojalla julkisen sektorin elimet, kuten kunnat voisivat tehdä parempia tietopohjaisia päätöksiä ja toimia tehokkaammin poikkeustilanteissa.
- Sääntelyä sovelletaan yksityisen sektorin dataan ja pääasiassa muihin kuin henkilötietoihin. Mahdollisuutta saada henkilötietoja on rajoitettu suhteessa muuhun tietoon.
- Euroopan komissio laatii datapyynnöille mallipohjan.
- LVM:n arvion mukaan pyynnön tekeminen datasäädöksen nojalla on Suomessa harvinaista ja voisi tulla kyseeseen lähinnä tilanteessa, jossa kansallinen sääntely ei jostain ennakoimattomasta syystä sisällä riittäviä tiedonsaantioikeuksia, kansallista sääntelyä ole mahdollista muuttaa riittävän nopeasti, eikä tiedon hankkiminen muilla tavoin (kuten ostamalla) ole mahdollista.
- Kunnan on huolehdittava, että säädöksen nojalla käyttöön saatua dataa käsitellään datasäädöksen vaatimusten mukaisesti. Kunnan on esimerkiksi varmistettava pyydettyjen tietojen luottamuksellisuus ja eheys sekä poistettava tiedot heti, kun niitä ei enää tarvita ilmoitettuun tarkoitukseen. Henkilötietojen käsittelyssä on noudatettava erityisiä suojatoimenpiteitä.
- Kunnan on maksettava kohtuullinen korvaus datan haltijalle, jos poikkeuksellinen tarve liittyy muuhun kuin yleiseen hätätilaan. Yleisen hätätilan perusteella saadusta datasta ei tarvitse suorittaa korvausta datan haltijalle, paitsi jos datan haltija on mikroyritys tai pieni yritys. Yleisen hätätilanteen perusteella on mahdollista pyytää myös henkilötietoja.

DATASÄÄDÖS

Tukea datasäädöksen soveltamiseen kunnille

Viranomaistahoja

- Liikenne- ja viestintäministeriön asettama työryhmä
 - Valmistelelee datasäädöksen kansallista toimeenpanoa
- Liikenne- ja viestintävirasto
 - Hallituksen esitysluonnoksen mukaan valvoo pääasiallisesti datasäädöksen noudattamista
- Datakoordinaattori eli keskitetty yhteyspiste Suomessa: Liikenne- ja viestintävirasto
 - Helpottaa toimivaltaisten viranomaisten yhteistyötä ja avustaa asetuksen soveltamisalaan kuuluvia yhteisöjä soveltamiseen ja täytäntöönpanon valvontaan liittyvissä asioissa
- Euroopan datainnovaatiolautakunta
 - Tukee EU-tasolla viranomaisia datasäädöksen johdonmukaisessa soveltamisessa
 - Liikenne- ja viestintävirasto osallistuu lautakunnan työhön

Hyödyllisiä linkkejä

- Sädösteksti: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX:32023R2854>
- Lisätietoa datasäädöksestä Kuntaliiton sivuilla: <https://www.kuntaliitto.fi/kuntajohtaminen-ja-digitalisaatio/kuntien-digikehittaminen/kuntien-digikehittamisen-lainsaadanto/EUn-digi-ja-datalainsaadanto/datasaadoss>

Yhteinen digitaalinen palveluväylä -asetus

Asetus (EU) 2018/1724 tietoja, menettelyjä sekä neuvonta- ja ongelmanratkaisupalveluja saataville tarjoavan yhteisen digitaalisen palveluväylän perustamisesta

ESITTELYSSÄ

Yhteinen digitaalinen palveluväylä - asetus

Mikä yhteinen digitaalinen palveluväylä -asetus?

- Asetus velvoittaa jäsenvaltiot tuottamaan tietoa tietyistä hallinnollisista menettelyistä ja niistä koskevista palveluista keskitettynä yhteyspisteenä toimivaan Your Europe -portaaliin sekä mahdollistamaan rajat ylittävän sähköisen asioinnin eri tilanteissa.
- Tavoite on tarjota kansalaisille ja yrityksille kootusti tietoa ja ohjata heidät tarvitsemiinsa palveluihin EU:n jäsenvaltioissa.
- Lisäksi asetuksessa säädetään ns. yhden kerran teknisestä järjestelmästä (Once Only Technical System, OOTS-järjestelmä), jonka avulla viranomaiset voivat käyttäjän pyynnöstä välittää ja vastaanottaa todistusmateriaaleja (menettelyssä vaadittavaa viranomaistietoa) jäsenvaltioiden välillä.

Miten yhteinen digitaalinen palveluväylä -asetus vaikuttaa kuntiin?

- Kuntien osalta asetus velvoittaa kunnat digitalisoimaan rajat ylittävästi asetuksen liitteen II mukaiset menettelyt. Käytännössä kyse on kunnissa yritysluvista.
 - Kunnan tulee kuvata yritysluvat Suomi.fi-palvelutietovarantoon suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi.
 - Kunnan on mahdollistettava yrityslupaluissa myös rajat ylittävä digitaalinen asiointi.
 - Lisäksi kunnan on liitettävä yrityslupiin liittyvät asiat OOTS-järjestelmään, jos rajat ylittävän asioinnin loppuun saattamisessa tarvitaan toisesta jäsenvaltiosta viranomaistietoa. Muita kunnan palveluita, jotka tulisi liittää OOTS-järjestelmään, ei ole tähän mennessä (2/2025) tunnistettu.

Voimaantulo

Asetusta sovelletaan kokonaisuudessaan

12.12.2018

Asetuksen tavoitteena on edistää sisämarkkinaoikeuksien toteutumista, kuten henkilöiden ja palvelujen vapaata liikkuvuutta. Resursseja säästyy ja kynnykset rajat ylittävälle toiminnalle laskee, kun kansalainen tai yritys voi asioida viranomaisen kanssa lähtömaasta käsin.

12.12.2023

Your Europe -portaali

- Yhteinen digitaalinen palveluväylä -asetus edellyttää, että kansalaisille ja yrityksille suunnatut tiedot ja palvelut kootaan yhteen verkkopalveluun.
- Verkkopalvelu tarjoaa omien toimintojensa lisäksi pääsyn myös esimerkiksi kansallisten viranomaisten verkkosivuille ja -palveluihin.
- Käyttöliittymänä kansalaisten ja yritysten suuntaan toimii *Your Europe -portaali*, josta tietojen hakeminen ja sähköinen asiointi alkaa.
- Portaalin kautta tietoa voi hakea keskitetysti kansallisista säännöistä ja vaatimuksista sekä viranomaismenettelyistä, jotka liittyvät esimerkiksi asumiseen tai elinkeinotoiminnan harjoittamiseen toisessa EU:n jäsenvaltiossa.
- Kuntien tulee kuvata asetuksen liitteessä II tarkoitettut yritysluvat kansallisena keskitettynä yhteyspisteenä toimivaan Suomi.fi-Palvelutietovarantoon suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi.
 - Yrityslupia ovat kaikki yrityksiä velvoittavat luvat, ilmoitukset, rekisteröinnit ja velvoitteet, joita yrittäjä tarvitsee yritystoiminnan harjoittamiseen.
 - Lupien lisäksi myös asiointikanavat, erityisesti verkkoasiointit, pitää kuvata ja käännättää. Asetus ei vaadi kuvaamaan *kuvauksen takana olevia asiointeja* muilla kuin kotimaisilla kielillä, mutta käyttäjien kannalta tämäkin olisi toki suositeltavaa.
 - Ohje lupien kuvaamisesta Palvelutietovarantoon löytyy Suomi.fi kehittäjille -sivustolta.
- Tiedot päivitetään Suomi.fi-palvelutietovarannosta Your Europe -portaaliin ilmoitettuun kansalliseen yrityslupien tietopisteeseen, joka on toteutettu Suomi.fi-sivustolla.

Digitalisoitu rajat ylittävä asiointi

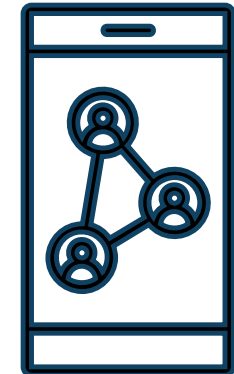
- Liitteen II mukaiset menettelyt on digitalisoitava rajat ylittävästi.
- Kunnissa kyse on yritysluvista, eli erilaisten yrityslupien hakuprosessi tulee digitalisoida siten, että minkä tahansa EU-maan yritys voi hakea lupaa kunnasta jo ennen Suomeen siirtymistä tai ilmoittaa muutoksista ulkomailta käsin.
 - Yrityslupia ovat kaikki yrityksiä velvoittavat luvat, ilmoitukset, rekisteröinnit ja velvoitteet, joita yrittäjä tarvitsee yritystoiminnan harjoittamiseen.
- Palvelujen digitalisoimiseksi ei lasketa sähköpostiasiointia. E-lomakkeen käyttöönotto on kevyin tapa toteuttaa asetuksen velvoite palvelujen digitalisoimisesta.
 - Jos elinkeinotoimintaan liittyvien lupien taustalla haetaan suomalaisista yrityksistä tietoa rajat ylittävästi viranomaisrekistereistä, tulee vastaavat tiedot hakea toisen jäsenmaan viranomaisrekisteristä OOTS-järjestelmän avulla.
- Jotta sähköinen asiointi katsotaan rajat ylittäväksi, siinä tulee mahdollistaa
 - Ulkomaisten osoitetietojen ja puhelinnumeroiden syöttäminen.
 - Asioiminen ilman suomalaista y-tunnusta.
 - Tarvittaessa myös maksamisen, tunnistautumisen ja asioinnin ilman Suomi.fi-valtuutusta on onnistuttava ulkomailta käsin.

Digitalisoitavat yritysluvat kunnissa

Yrityslupa
Elintarvikehuoneiston hyväksyminen laitokseksi
Purkamislupa
Rakennuslupa ja toimenpidelupa
Sivutuotelaitoksen rekisteröinti
Suunnittelutarveratkaisu ja poikkeamispäätös
Toiminnan rekisteröinti ympäristönsuojelun tietojärjestelmään
Ympäristölupa
Ilmoitus melusta ja tärinästä
Ilmoitus talousveden toimittamisesta tai käytöstä vedenjakoalueilla
Katujen ja viheralueiden käyttöluvut
Leirintäalueilmoitus
Maa-aineslupa ja ilmoitus
Maastoliikennelain mukainen lupa
Maisematyölupa
Nikotiinivalmisteiden vähittäismyyntilupa
Vesiliikennelain mukainen lupa
Ympäristönsuojelulain mukainen ilmoitus koeluonteisesta toiminnasta
Ympäristönsuojelulain mukainen yleinen ilmoitus

Listaus perustuu
Palvelutietovarannon kuntien
yrityslupien pohjakuvauksiin, eikä
se ole tyhjentävä vaan ainoastaan
suuntaa antava.

OOTS-järjestelmä

- Asetuksessa säädetään niin kutsutusta yhden kerran teknisestä järjestelmästä (Once Only Technical System, OOTS-järjestelmä), jonka avulla viranomaiset voivat käyttäjän pyynnöstä välittää ja vastaanottaa todistusmateriaaleja jäsenvaltioiden välillä.
- Todistusmateriaalilla tarkoitetaan viranomaistietoa, jota voidaan vaatia jonkun viranomaisasioiden yhteydessä, eli esimerkiksi kaupparekisterin tai opintorekisterin tietoja.
- Kuntien tulee selvittää, vaaditaanko toisen jäsenmaan yrityksiltä rajat ylittävän asioiden yhteydessä viranomaistietoja, esimerkiksi tietoja toisen jäsenmaan kaupparekisteristä.
- Jos elinkeinotoimintaan liittyvien lupien taustalla haetaan suomalaisista yrityksistä tietoa rajat ylittävästi viranomaisrekistereistä, tulee vastaavat tiedot hakea toisen jäsenmaan viranomaisrekisteristä OOTS-järjestelmän avulla.

Tukea yhteinen digitaalinen palveluväylä -asetuksen soveltamiseen kunnille

Viranomaistahoja

- KEHA-keskus
 - Koordinoi yhteinen digitaalinen palveluväylä -asetuksen toimeenpanoa
 - Toteuttaa OOTS-järjestelmän keskitetyt kansalliset osat ja koordinoi järjestelmään liittyvien kansallisten asiointien ja rekisterien integraatiota
 - Tukee asetuksen soveltamisessa

Hyödyllisiä linkkejä

- Säädösteksti: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=celex%3A32018R1724>
- Lisätietoa yhteinen digitaalinen palveluväylä -asetuksesta Kuntaliiton sivuilla: <https://www.kuntaliitto.fi/kuntajohtaminen-ja-digitalisaatio/kuntien-digikehittaminen/kuntien-digikehittamisen-lainsaadanto/EUn-digi-ja-datalainsaadanto/palveluvayla>

Uudistettu eIDAS-asetus

Asetus (EU) 1183/2024 asetuksen (EU) 910/2014 muuttamisesta eurooppalaisen digitaalisen identiteetin kehityksen vahvistamisen osalta

Uudistettu eIDAS-asetus

! eIDAS-kirjainlyhenne tulee sanoista electronic, identification, authentication and trust services.

Mikä uudistettu eIDAS-asetus?

- Asetuksessa säädetään henkilöiden tunnistamisesta rajat ylittävässä asiointissa sekä sähköisen asiointin luottamuspalveluista, kuten sähköisestä allekirjoituksesta.
- Uudistetussa eIDAS-asetuksessa
 - Asetetaan yhteiset vaatimukset eurooppalaiselle digitaalisen identiteetin lompakolle (ns. EUDI-lompakko). Jäsenvaltioiden tulee tarjota asetuksen vaatimukset täyttävä lompakko viimeistään vuonna 2026.
 - Säädetään EUDI-lompakkoon liittyvistä muista palveluista, kuten sähköisten attribuuttitodistusten tarjoamisesta.
 - Edellytetään jäsenvaltioilta henkilöllisyyden linkittämispalvelun kehittämistä. Linkittämispalvelun avulla julkishallinnon asiointipalvelut voivat yhdistää sähköisessä asiointissa saamansa tiedot rekisterissä jo olemassa oleviin tietoihin.
- Asetuksen tavoitteena on helpottaa sähköistä asiointia ja turvallista tunnistautumista yhtenäisillä menettelyillä sekä EU:n jäsenvaltioiden sisällä että niiden välillä.

Miten uudistettu eIDAS-asetus vaikuttaa kuntiin?

- Kuntien on hyväksyttävä EUDI-lompakko vahvan sähköisen tunnistautumisen välineenä, kun kunnan verkkopalvelussa edellytetään vahvaa tunnistautumista.
 - Velvoite täyttyy, kun tunnistautuminen toteutetaan Suomi.fi-tunnistuksen kautta. EUDI-lompakko on jatkossa Suomi.fi-tunnistuksessa yksi tunnistautumisväline.
- EUDI-lompakkoa hyödyntävät asiointipalvelut tulee rekisteröidä. Velvoite koskee sekä sähköistä että käyntiasiointia.
- Kunnat voivat käyttää EUDI-lompakkoa esimerkiksi erilaisten sähköisten attribuuttitodistusten (käyttäjää kuvaavat vahvistetut tiedot ja todistukset) tarjoamiseen ja vastaanottamiseen sekä kuntalaisten sähköisten allekirjoitusten hyväksymiseen.
- Vastaavasti kuin luonnollisen henkilön EUDI-lompakkoa, myös ”organisaatiolompakkoa” voidaan jatkossa hyödyntää esimerkiksi sähköiseen tunnistamiseen ja sähköisten attribuuttitodistusten vastaanottamiseen ja osoittamiseen.

Voimaantulo

20.5.2024

Tekniset täytäntöönpanosäädökset valmistuvat

2024-2025

Kansalliset EUDI-lompakot tulevat tarjolle

Vuoden 2026 lopussa

EUDI-lompakko

- EUDI-lompakon (European Digital Identity) tarkoitus helpottaa asiointia sekä sähköisessä että käyntiasioinnissa kotimaassa ja rajat ylittävästi EU:n laajuisesti.
- EU:n jäsenmailla on asetuksen myötä velvollisuus tarjota vähintään yksi asetuksen vaatimukset täyttävä digitaalisen identiteetin lompakko vuoden 2026 loppuun mennessä
 - Jäsenvaltion ilmoittama palvelu on hyväksyttävä myös muissa jäsenvaltioissa.
- Suomen EUDI-lompakon teknisestä toteutuksesta vastaa Digi- ja väestötietovirasto. Valtionvarainministeriön asettama hanke ohjaa kansallisen digitaalisen identiteetin lompakon toteuttamista.
- Lisäksi EUDI-lompakkoja voivat tarjota myös yksityiset palveluntarjoajat.
- Asetuksen vaatimukset täyttävän lompakon tulee mahdollistaa kolmenlaisia toimintoja
 1. Vahva sähköinen tunnistaminen
 2. Käyttäjää koskevien vahvistettujen tietojen ja todistusten osoittaminen (ns. sähköiset attribuuttitodistukset)
 3. Sähköinen allekirjoitus tai leima
- Kyse on sovelluksesta, joka muistuttaa toiminnaltaan tavallisia lompakoita erityisesti tietojen säilyttämisen osalta.
 - Alkuvaiheessa lompakkoon ei ole mahdollista viedä kaikkia erilaisia todistuksia ja tietoja, vaan ne on ensin tehtävä yhteensopiviksi lompakon kanssa.
 - Ensisijaisesti lompakkoon luodaan digitaalinen henkilöllisyystodistus, jonka jälkeen lompakkoon tuotetaan muut ominaisuudet.
 - Käyttäjä itse päättää, mitä tietoja hän haluaa lompakkoon viedä.

Velvoitteet kunnille

- Kunnilla on velvoite hyväksyä EUDI-lompakko vahvan sähköisen tunnistamisen menetelmänä
 - Käytännössä EUDI-lompakko lisätään yhdeksi tunnistautumisen välineeksi Suomi.fi-tunnistuspalveluun. Kun sähköisessä asiointissa käytetään Suomi.fi-tunnistusta, uudistetun eIDAS-asetuksen velvoite täyttyy.
 - Velvoite ei koske käyntiasiointia.
 - DVV:n kehittämään EUDI-lompakkoon ollaan toteuttamassa digitaalinen henkilöllisyystodistus todisteeksi. Jos kunnassa halutaan hyväksyä ”digihenkki” käyntiasioinnissa henkilöllisyyden osoittavana asiakirjana passin ja henkilökortin rinnalla, edellyttää tämä kunnissa asiasta käytännön ohjeistuksia ja muita toimenpiteitä.
- Lisäksi kuntien tulee rekisteröidä EUDI-lompakkoa hyödyntävät asiointipalvelut
 - Ilmoitetaan mm. lompakon aiottu käyttötarkoitus
 - Velvoite koskee sekä sähköistä että käyntiasiointia
- EUDI-lompakon käyttäjä voi olla luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö.
 - EUDI-lompakon käyttö on käyttäjälle vapaaehtoista.
 - Käytännössä kunnan palveluja on siis voitava käyttää myös muilla olemassa olevilla vahvan sähköisen tunnistamisen menetelmillä.
 - Kunta ei myöskään voi edellyttää, että luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö toimittaisi tietyn todistuksen sähköisenä attribuuttitodistuksena. On katsottu, että viranomaisella olisi kuitenkin hyvä olla valmius vastaanottaa hyväksytyjä sähköisiä attribuuttitodistuksia.
 - Kunnalla tulee olla osaaminen ja prosessit organisaatiolompakon turvalliseen käyttöön. Kunnassa tulee esimerkiksi varmistaa organisaatiolompakon ajantasaiset ja oikein kohdistetut käyttöoikeudet.
- Kunnilla ei ole velvoitetta tuottaa itse sähköisiä attribuuttitodistuksia (esim. sähköinen kirjastokortti)

Tukea uudistetun eIDAS-asetuksen soveltamiseen kunnille

Viranomaistahoja

- Valtiovarainministeriö
 - Valmistelea asetuksen kansallista toimeenpanoa
- Digi- ja väestötietovirasto
 - Vastaa EUDI-lompakon teknisestä toteutuksesta
- Liikenne- ja viestintävirasto Traficom
Kyberturvallisuuskeskus
 - Valvoo luottamuspalveluita ja myöntää niille hyväksytyin statuksen

Hyödyllisiä linkkejä

- Sädösteksti: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/fi/TXT/?uri=CELEX%3A32024R1183>
- Uudistettu eIDAS-asetus Kuntaliiton sivuilla: <https://www.kuntaliitto.fi/kuntajohtaminen-ja-digitalisaatio/kuntien-digikehittaminen/kuntien-digikehittamisen-lainsaadanto/EUn-digi-ja-datalainsaadanto/eidas-asetus>

Yhteentoimiva Eurooppa - säädös

Asetus (EU) 2024/903 toimenpiteistä julkisen sektorin yhteentoimivuuden korkean tason saavuttamiseksi unionissa

ESITTELYSSÄ

Yhteentoimiva Eurooppa -säädös

Mikä Yhteentoimiva Eurooppa -säädös?

- Asetuksen tavoitteena on edistää Euroopan laajuisten digitaalisten julkisten palveluiden yhteentoimivuutta. Yhteentoimivuudella pyritään mahdollistamaan tehokkaampi ja tietoturvallisempi tiedonvaihto sekä sujuvoittamaan yritysten ja kansalaisten asiointia julkisissa palveluissa rajat ylittävästi.
- Asetuksella luodaan säännelty kehys jäsenvaltioiden ja EU:n elinten väliselle yhteistyölle ja yhteentoimivuutta edistäville menettelyille.
- Keskeisimpiä veloituksia ovat
 - Velvoite tehdä yhteentoimivuusarviointi aina kun kehitetään uusia tai olennaisesti muutetaan olemassa olevia tietojärjestelmiä tai -verkkoja, jotka vaikuttavat Euroopan laajuisten digitaalisten julkisten palveluiden tarjoamiseen.
 - Velvoite jakaa yhteentoimivuusratkaisuja.

! Käytännössä yhteentoimivuus tarkoittaa vuorovaikutusta. Rajat ylittävällä yhteentoimivuudella tarkoitetaan unionin yksiköiden ja jäsenvaltioiden julkisen sektorin elinten kykyä olla vuorovaikutuksessa keskenään rajojen yli jakamalla dataa, tietoja ja tietämystä digitaalisten prosessien kautta.

Miten Yhteentoimiva Eurooppa -säädös vaikuttaa kuntiin?

- Asetus ei itsessään sääntele tiedonvaihtoa tai velvoita tarjoamaan rajat ylittäviä palveluita.
- Kuntien on tietyissä tilanteissa suoritettava yhteentoimivuusarviointi tarjoamalleen Euroopan laajuiselle digitaaliselle palvelulle ja raportoitava niistä.
- Kuntien on tietyin ehdoin jaettava tekemänsä yhteentoimivuusratkaisu. Velvoite voidaan täyttää myös julkaisemalla ratkaisu komission ylläpitämään Yhteentoimiva Eurooppa -portaaliin. Kunta voi halutessaan pyytää toisen jäsenvaltion viranomaista jakamaan yhteentoimivuusratkaisun käyttöönsä.
- Kunnan on tietyin edellytyksin tarjottava yhteentoimivuudesta koulutusta henkilöstölleen, jolla on strategista tai operatiivista vastuuta Euroopan laajuisista digitaalisista palveluista.

Voimaantulo

Yhteentoimivuusarviointi

Milloin yhteentoimivuusarviointi tulee tehdä?

- Yhteentoimivuusarviointi tulee asetuksen mukaan tehdä ennen kuin päätetään uusista tai olennaisesti muuttuneista sitovista vaatimuksista, jotka koskevat Euroopan laajuisia digitaalisia julkisia palveluita ja joilla on vaikutusta rajat ylittävään yhteentoimivuuteen.
 - Suurinta osaa Euroopan laajuisista digitaalisista julkisista palveluista säännellään EU-lainsäädännössä (jolloin arvioinnin tekee yleensä komissio) ja niitä tarjoavat ja hallinnoivat pääasiassa valtion viranomaiset.
 - Jos kuitenkin kunta omalla aktiivisella päätöksellä (esim. toisen jäsenvaltion kunnan tai viranomaisen kanssa) päättää tarjota jotain digitaalista julkista palvelua rajat ylittävästi, on suunnitellessa tällaista päätöstä arvioitava myös veloitetta tehdä päätöksen vaikutuksista yhteentoimivuusarviointi.
- Kunnan ei tarvitse tehdä uutta yhteentoimivuusarviointia, jos
 - Yhteentoimivuusarviointi on jo kertaalleen tehty.
 - Vaatimukset toteutetaan unionin tarjoamilla ratkaisuilla.
 - Kyse on pelkistä ylläpitotoimista, turvallisuus- tai teknisistä päivityksistä tai standardisoitujen ICT-välineiden hankinnasta, koska ne eivät yleensä vaikuta rajat ylittävään yhteentoimivuuteen.

Mitä muita veloituksia arvioinnin laatimiseen liittyy?

- Yhteentoimivuusarvioinnin tulee sisältää asetuksen liitteen sisältämän tarkastuslistan mukaiset tiedot.
- Arvioinnin yhteydessä on kuultava sidosryhmiä.
- Arvioinnin tulos tulee julkaista avoimesti kunnan omilla verkkosivuilla ja [Yhteentoimiva Eurooppa -portaalissa](#).
- Yhteentoimiva Eurooppa -lautakunta on hyväksynyt ohjeet yhteentoimivuusarvioinneista sekä niiden raportoinnista.
- Kunta voi olla osallinen myös komission tai kansallisesti ministeriön toteuttamissa yhteentoimivuusarvioinneissa. Tällöin kunnan tulee luovuttaa tietoja arvioinnin yhteydessä kolmansien osapuolten oikeussuoja huomioiden.

Yhteentoimivuusratkaisujen jakaminen

Milloin yhteentoimivuusratkaisu tulee jakaa?

- Yhteentoimivuusratkaisulla tarkoitetaan uudelleenkäytettävää hyödykettä, joka koskee rajatylittävän yhteentoimivuuden mahdollistamiseen liittyviä oikeudellisia, organisatorisia, semanttisia tai teknisiä valmiuksia.
 - Esim. käsitteelliset viitekehykset, ohjeistukset, viitearkkitehtuurit, tekniset eritelvät, standardit, palvelut ja sovellukset sekä dokumentoidut tekniset komponentit, kuten lähdekoodi.
- Yhteentoimivuusratkaisu tulee jakaa unionin yksikölle tai julkisen sektorin toimielimelle pyynnöstä. Veloitteen voi täyttää myös jakamalla ratkaisut Yhteentoimiva Eurooppa -portaaliin.
- Jakovelvoite ei koske tilanteita
 - Jotka jäävät julkisen tehtävän ulkopuolelle.
 - Joiden jakaminen ei ole mahdollista immateriaalioikeuksien takia.
 - Joiden jakaminen ei ole mahdollista unionin elintärkeän infrastruktuurin, maanpuolustuksellisen edun, yleisen turvallisuuden tai kansallisen kriittisen infrastruktuurin suojaamiseksi.

Mitä yhteentoimivuusratkaisun jakamisessa ja uudelleenkäytössä tulee huomioida?

- Jakavan yksikön tulee määritellä ehdot yhteentoimivuusratkaisun käytölle.
- Uudelleenkäyttäjän tulee pyynnöstä antaa arvio kyvystään ylläpitää ratkaisun kyberturvallisuutta ja kehittää sitä.
- Jos immateriaalioikeuksista ei muuta johdu, uudelleenkäyttäjällä on oikeus mukauttaa ratkaisu omiin tarpeisiinsa. Jos ratkaisua mukautetaan, tulee myös mukautettu ratkaisu julkaista Yhteentoimiva Eurooppa -portaalissa.
- Kunnat voivat hyödyntää portaalaa myös omiin tarpeisiin etsimällä hyviä esimerkkejä toteutetuista yhteentoimivuusratkaisuista.
- Yhteentoimiva Eurooppa -lautakunta voi antaa ohjeistusta yhteentoimivuusratkaisujen jakamisesta.

Koulutus ja muut tukitoimet

Osallistuminen koulutukseen

- Viranomaisen on mahdollistettava strategista tai operatiivista vastuuta Euroopan laajuisista digitaalisista julkisista palveluista omaavalle henkilöstölle osallistuminen yhteentoimivuutta koskevaan koulutukseen.
- Kunnassa on arvioitava, mikä sen rooli on rajat ylittävässä palvelussa. Toteutuuko määre ”strategisesta ja operatiivisesta” vastuusta?
- Kunnan ei tarvitse järjestää koulutusta itse. Ensisijaisesti Euroopan komissiolla on velvollisuus järjestää koulutusta ja tarjota sitä myös jäsenvaltioiden viranomaisille.
 - Verkkokursseja, webinaareja, työpajoja ja muita materiaaleja on saatavilla Interoperable Europe Academyn verkkosivuilla.

Kunta voi olla toimija myös muissa säädöksessä tarkoitetuissa yhteentoimivuuden tukitoimissa

- Yhteentoimiva Eurooppa -yhteisö
 - Kunnat voivat rekisteröityä Yhteentoimiva Eurooppa -yhteisön jäseniksi. Yhteisö tarjoaa Yhteentoimiva Eurooppa -lautakunnalle asiantuntemusta ja neuvoja lautakunnan pyynnöstä.
- Unionipolitiikkojen täytäntöönpanon tukihankkeet
 - Tukihankkeilla tuetaan julkisen sektorin elimiä unionin toimintapolitiikkojen digitaalisessa täytäntöönpanossa
- Innovaatiotoimet
 - Innovaatiotoimilla tuetaan innovatiivisten yhteentoimivuusratkaisujen kehittämistä ja käyttöönottoa unionissa
- Sääntelyn testiympäristöjen perustaminen
 - Tavoitteena on esimerkiksi syventää viranomaisten ymmärrystä yhteentoimivuusratkaisujen mahdollisuuksista ja esteistä
- Vertaisarvioinnit
 - Tarkoituksena on auttaa suorittamaan yhteentoimivuusarviointeja ja hyödyntämään Yhteentoimiva Eurooppa -ratkaisuja.

Tukea yhteentoimiva Eurooppa -asetuksen soveltamiseen kunnille

Viranomaistahoja

- Valtiovarainministeriö
 - Koordinoi asetuksen kansallista toimeenpanoa
 - Toimii keskitettynä yhteyspisteenä, eli mm. koordinoi jäsenvaltiossa kaikkia kysymyksiä asetukseen liittyen ja tukee asetuksen soveltamisessa
 - Toimii Suomen edustajana Yhteentoimiva Eurooppa -lautakunnassa
- Yhteentoimiva Eurooppa -lautakunta
 - Edistää strategista yhteistyötä ja neuvoo asetuksen soveltamisessa

Hyödyllisiä linkkejä

- Säädösteksti: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX:32024R0903>
- Yhteentoimiva Eurooppa -säädös Kuntaliiton sivuilla: <https://www.kuntaliitto.fi/kuntajohtaminen-ja-digitalisaatio/kuntien-digikehittaminen/kuntien-digikehittamisen-lainsaadanto/EUn-digi-ja-datalainsaadanto/yhteentoimiva-eurooppa>.

Tekoälysäädös

Asetus (EU) 2024/1689 tekoälyä koskevista yhdenmukaistetuista säännöistä

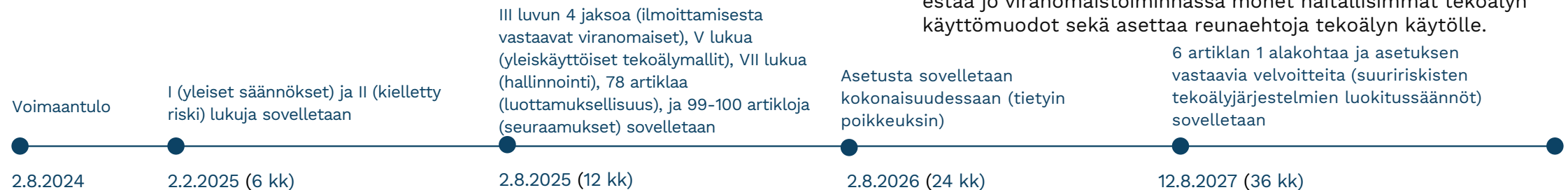

ESITTELYSSÄ

Tekoälysäädös

Mikä tekoälysäädös?

- Tekoälysäädöksen (jäljempänä myös asetus) on tarkoitus varmistaa, että EU:ssa markkinoille tuotavat, käyttöön otettavat ja käytettävät tekoälyjärjestelmät eivät vaaranna ihmisten turvallisuutta, terveyttä tai perusoikeuksia.
- Tavoitteena on parantaa sisämarkkinoiden toimintaa, tukea innovointia (erityisesti pk- ja start up -yritykset) sekä edistää tekoälyn käyttöönottoa yhdenmukaisilla säännöillä.
- Asetuksella kielletään haitallisimmat tekoälyn käyttötapaukset sekä määritetään suuririskisiä tekoälyjärjestelmiä koskevat erityisvaatimukset ja toimijoiden velvollisuudet. Lisäksi asetetaan esimerkiksi avoimuutta koskevat säännöt tietyille tekoälyjärjestelmille ja säännöt yleiskäyttöisten tekoälymallien markkinoille saattamiseksi.

Miten tekoälysäädös vaikuttaa kuntiin?

- Kuntiin kohdistuvat velvoitteet riippuvat kunnan roolista tekoälyjärjestelmän tuotantoketjussa ja tekoälyjärjestelmän riskiluokasta.
 - Asetus asettaa velvoitteita erityisesti tekoälyjärjestelmien tarjoajille mutta myös vähäisemmässä määrin järjestelmien käyttöönottajille.
 - Suurin osa velvoitteista liittyy suuririskisiin tekoälyjärjestelmiin.
- Jotta asetuksen velvoitteita voidaan noudattaa, jo hankintaa suunnitellaan on ymmärrettävä, millaista tekoälyjärjestelmää ollaan hankkimassa ja mihin käyttötarkoitukseen.
- Viranomaistoimintaan jo nykyisellään kohdistuvat osin päällekkäiset vaatimukset voivat vähentää asetuksesta aiheutuvia vaikutuksia kunnille.
 - Kansallinen olemassa oleva lainsäädäntö (esim. hyvän hallinnon periaatteet, yhdenvertaisuusvaatimukset ja tietosuojasääntely) estää jo viranomaistoiminnassa monet haitallisimmat tekoälyn käyttömuodot sekä asettaa reunaehdoja tekoälyn käytölle.

Keskeiset roolit tekoälysäädöksessä

Tarjoaja

- Luonnollinen tai oikeushenkilö, viranomainen, virasto tai muu elin, joka kehittää tai kehityttää tekoälyjärjestelmän tai yleiskäyttöisen tekoälymallin ja saattaa sen markkinoille tai ottaa tekoälyjärjestelmän käyttöön omalla nimellään tai tavaramerkillään.
- Käyttönottajasta voi tulla suuririskisen tekoälyjärjestelmän tarjoaja myös, jos se
 - Ottaa käyttöön suuririskisen tekoälyjärjestelmän omalla nimellään tai tavaramerkillään
 - Muuttaa jo käyttöön otetun suuririskisen tekoälyjärjestelmän tarkoitusta
 - Tekee merkittävän muutoksen suuririskiseen tekoälyjärjestelmään

Käyttönottaja

- Luonnollinen tai oikeushenkilö, viranomainen, virasto tai muu taho, joka käyttää valvonnassaan olevaa tekoälyjärjestelmää (henkilökohtainen, ei-ammattimainen käyttö ei kuulu lain piiriin).

ⓘ Kunnat toimivat useimmissa tapauksissa käyttönottajan roolissa.

Tarjoajan roolissa kunnat toimivat esimerkiksi, jos ne itse kehittävät tai kehityttävät tekoälyjärjestelmiä.

Kunta voidaan myös erityistapauksissa katsoa tekoälyjärjestelmän tarjoajaksi, jonka on vastattava tarjoajalle asetetuista velvoitteista, vaikka se ei itse esimerkiksi kehittäisi tai kehityttäisi tekoälyjärjestelmää.

Asetuksessa on myös muita rooleja, kuten valtuutettu edustaja, jakelija ja maahantuoja, mutta nämä roolit eivät liene kunnille yleisiä.

TEKOÄLYSÄÄDÖS

Riskiperusteinen luokittelu

Asetus perustuu tekoälyjärjestelmien riskiperusteiseen luokitteluun. Velvoitteet on suhteutettu riskeihin, joita tekoälyjärjestelmät voivat aiheuttaa.

Kielletty

Tarjoaminen ja käyttö kielletty. Kahdeksan kiellettyä käyttötapausaluetta (osassa poikkeuksia). Esim. henkilön tunteiden päättely työpaikalla tai oppilaitoksissa.

Suuri

Tarjoaminen ja käyttö sallittua, jos järjestelmä täyttää säädetyt vaatimukset. Kahdeksan korkean riskin käyttötapausaluetta. Esim. turvakomponentit tieliikenteen sekä vesi- kaasu-, lämmitys- ja sähkönhuollon hallinnassa ja toiminnassa, välttämättömien etuuksien ja palveluiden myöntäminen ja peruuttaminen, koulutukseen sisään ottaminen ja opintosuoritusten arviointi.

Rajoittunut

Tarjoaminen ja käyttö sallittua, jos säädetyt avoimuusvelvoitteet täytetään. Esim. chatbotit, syväväärennökset ja tekoälyjärjestelmät, jotka tuottavat tai manipuloivat tekstiä, jonka julkaisemisen tarkoituksena on tiedottaa yleisölle yleistä etua koskevista asioista.

Vähäinen

Tarjoaminen ja käyttö sallittua. Kyse tekoälystä, johon asetus ei sovellu. Esim. roskapostisuodatin ja kuljetusreitit optimointi.

Yleiskäyttöisille tekoälymalleille on kaksitasoinen riskiluokittelu

Vaatimuksia asetetaan vain tarjoajille

Järjestelmäriskejä sisältävät mallit

Lisävaatimukset

Kaikki yleiskäyttöiset mallit

Avoimuus- ja informointivaatimukset

Poikkeus suuririskisyydestä – tukiäly

- Asetuksen liitteessä III tarkoitettuja tekoälyjärjestelmiä pidetään pääsääntöisesti suuririskisinä.
 - Poikkeuksena pääsäännöstä liitteessä III tarkoitettua tekoälyjärjestelmää ei pidetä suuririskisenä, jos se ei aiheuta merkittävää vahingon riskiä henkilöiden terveydelle, turvallisuudelle ja perusoikeuksille ja jos se ei olennaisesti vaikuta päätöksenteon tulokseen.
 - Liitteessä III tarkoitettua tekoälyjärjestelmää on kuitenkin aina pidettävä suuririskisenä, jos tekoälyjärjestelmä suorittaa luonnollisten henkilöiden profilointia.
 - Jos tarjoaja katsoo, ettei tekoälyjärjestelmä ole suuririskinen III liitteen mukaisesti, sen on dokumentoitava arvionsa ennen sen saattamista markkinoille tai käyttöön ottamista.
- Komissio antaa viimeistään 2.2.2026 ohjeet, joissa annetaan esimerkkejä tekoälyjärjestelmistä, jotka ovat suuririskisiä ja muita kuin suuririskisiä.
- Edellytyksenä sille, että järjestelmää ei katsota suuririskiseksi, on, että tekoälyjärjestelmän tarkoituksena on
 - Suorittaa suppea menettelyllinen tehtävä
 - Parantaa aiemmin suoritettun ihmisen toiminnan tulosta
 - Havaita päätöksentekotapoja tai poikkeamia aikaisemmista päätöksentekotavoista, eikä sen tarkoituksena ole korvata aiemmin tehtyä ihmisen tekemää arvioita tai vaikuttaa siihen ilman asianmukaista ihmisen tekemää arviota
 - Suorittaa valmistelutehtävä, joka koskee liitteessä III lueteltujen käytötapausten kannalta merkityksellistä arviointia.

Tarjoajia koskevia velvoitteita

- Varmistettava, että tekoälyjärjestelmä on asetuksen suuririskisiä tekoälyjärjestelmiä koskevien vaatimusten mukainen. Vaatimukset koskevat
 - Vaatimustenmukaisuutta
 - Riskinhallintajärjestelmää
 - Dataa ja datanhallintaa
 - Teknistä dokumentaatiota
 - Tietojen säilyttämistä
 - Avoimuutta ja tietojen antamista käyttöönottajille
 - Ihmisen suorittamaa valvontaa
 - Tarkkuutta, vakautta ja kyberturvallisuutta
- Otettava käyttöön laadunhallintajärjestelmä
- Säilytettävä tietty tekninen dokumentaatio ja automaattisesti tuotetut lokitiedot
- Valittava vaatimuksenmukaisuuden arviointimenettely ennen tekoälyjärjestelmän markkinoille saattamista tai käyttöönottoa
- Laadittava EU-vaatimustenmukaisuusvakuutus
- Kiinnitettävä suuririskiseen järjestelmään CE-merkintä ja varmistettava, että suuririskinen järjestelmä täyttää saavutettavuusdirektiivin ja esteettömyysdirektiivin mukaiset esteettömyysvaatimukset
- Rekisteröitävä itsensä ja järjestelmänsä EU:n tietokantaan
- Perustettava ja dokumentoitava seurantajärjestelmä
- Tehtävä yhteistyötä kansallisen toimivaltaisen viranomaisen kanssa.

Käyttöönottajia koskevia velvoitteita

- Suuririskisten tekoälyjärjestelmien käyttöönottajien on
 - Käytettävä järjestelmiä niiden käyttöohjeiden mukaisesti.
 - Annettava ihmisen suorittama valvonta tehtäväksi henkilöille, joilla on tarvittava pätevyys, koulutus, valtuudet ja tuki saatavilla.
 - Siltä osin kuin käyttöönottaja valvoo syöttötietoja, varmistettava, että ne ovat merkityksellisiä ja riittävän edustavia järjestelmän käyttötarkoituksen kannalta.
 - Ilmoitettava riskeistä ja vaaratilanteista tarjoajalle, jakelijalle ja asianomaiselle markkina- ja valvontaviranomaiselle.
 - Säilytettävä tietyin edellytyksin kyseisen järjestelmän automaattisesti tuottamat lokitiedot.
 - Rekisteröidyttävä, valittava järjestelmä ja rekisteröitävä sen käyttö EU:n tietokantaan.
 - Ilmoitettava luonnollisille henkilöille, että heihin sovelletaan suuririskistä tekoälyjärjestelmää, jos käyttöönottaja tekee tai auttaa tekemään luonnollisiin henkilöihin liittyviä päätöksiä.
 - Tehtävä yhteistyötä asiaankuuluvien toimivaltaisten viranomaisten kanssa.
 - Laadittava perusoikeusvaikutusten arviointi (ks. seuraava dia).

Perusoikeusvaikutusten arviointi

- Käyttönottajien on tehtävä arviointi tekoälyjärjestelmän käytön mahdollisista perusoikeusvaikutuksista ennen järjestelmän ensimmäistä käyttökertaa.
- Arvioinnin tuloksista on ilmoitettava toimivaltaiselle markkina- ja valvontaviranomaiselle.
- Tekoälytoimisto laatii mallin lomakkeelle, jolla autetaan käyttönottajia täyttämään perusoikeusvaikutusten arviointia koskeva velvoite.
 - Perusoikeuksia koskevalla vaikutustenarvioinnilla voidaan täydentää jo olemassa olevaa tietosuojaa koskevaa vaikutustenarviointia.
 - Samanlaisissa tapauksissa voi tukeutua aiemmin tehtyyn perusoikeusvaikutusten arviointiin tai tarjoajan tekemään olemassa olevaan arviointiin.
- Arviointiin kuvataan:
 - Prosessit, joissa järjestelmää käytetään käyttötarkoituksensa mukaisesti
 - Ajanjakso, jonka kuluessa järjestelmää on tarkoitus käyttää ja kuinka usein
 - Luonnollisten henkilöiden ja ryhmien luokat, joihin järjestelmän käyttö todennäköisesti vaikuttaa
 - Eriyiset sellaisen haitan riskit, jotka kohdistuvat yllä viitattuihin luonnollisiin henkilöihin ja henkilöryhmiin
 - Ihmisen suorittamat valvontatoimenpiteiden toteuttaminen käyttöohjeiden mukaisesti
 - Toimenpiteet, jotka toteutetaan riskien toteutuessa
- Arviointi on pidettävä ajantasaisena.

Avoimuusvelvoitteet

- Tiettyjen tekoälyjärjestelmien tarjoajille ja käyttöönottajille on asetettu avoimuusvelvoitteita.
- Tiedot on annettava asiaankuuluville luonnollisille henkilöille selkeällä ja selvästi erottuvalla tavalla viimeistään ensimmäisen vuorovaikutuksen tai altistumisen yhteydessä.
- Tietojen on oltava sovellettavien esteettömyysvaatimusten mukaisia.
- Komission eettisten ohjeiden mukaan avoimuudella sitä, että tekoälyjärjestelmiä kehitetään ja käytetään tavalla, joka mahdollistaa asianmukaisen jäljitettävyyden ja selitettävyyden, ja saa ihmiset tietoiseksi siitä, että he viestivät tai ovat vuorovaikutuksessa tekoälyjärjestelmän kanssa.
- Tekoälyjärjestelmän tarjoajan on
 - Ilmoitettava luonnolliselle henkilölle, että tämä on vuorovaikutuksessa tekoälyjärjestelmän kanssa, ellei tämä ole ilmeistä.
 - Merkittävä synteettistä ääni-, kuva-, video- tai tekstisisältöä tuottavien tekoälyjärjestelmien tuotokset koneellisesti luettavassa muodossa ja varmistettava, että ne voidaan tunnistaa keinotekoisesti tuotetuiksi tai manipuloiduiksi.
- Tekoälyjärjestelmän käyttöönottajan on
 - Ilmoitettava, että sellaisen tekoälyjärjestelmän, joka tuottaa tai manipuloi syvävääreännöksen muodostavaa kuva-, ääniä- tai videosisältöä (deepfake), että sisältö on keinotekoisesti tuotettu tai sitä on manipuloitu.
 - Ilmoitettava, että tekoälyjärjestelmän, joka tuottaa tai manipuloi tekstiä, jonka tarkoituksena on tiedottaa yleisölle yleistä etua koskevista asioista, että teksti on keinotekoisesti tuotettu tai sitä on manipuloitu.

Tekoälylukutaito

- Tekoälyjärjestelmien tarjoajien ja käyttöönottajien on varmistettava henkilöstönsä riittävä tekoälylukutaito.
- Tekoälylukutaidolla tarkoitetaan asetuksen mukaan osaamista, tietämystä ja ymmärrystä, joiden avulla tarjoajat, käyttöönottajat ja henkilöt, joihin vaikutukset kohdistuvat, voivat
 - Tietoon perustuen ottaa käyttöön tekoälyjärjestelmiä
 - Saada tietoa tekoälyn mahdollisuuksista ja riskeistä ja mahdollisista vahingoista, joita tekoäly voi aiheuttaa
- Tekoälylukutaidon riittävyttä arvioitaessa on otettava huomioon
 - Henkilöstön tekninen tietämys, kokemus ja koulutus
 - Tekoälyjärjestelmän käyttöyhteys
 - Henkilöt tai henkilöryhmät, joihin tekoälyjärjestelmää on tarkoitus käyttää
- Tekoälylukutaitoa koskeva 4 artikla on tavoitteellinen eikä säännöksen laiminlyöntiä tai rikkomista ole sanktioitu asetuksessa.
- Tekoälyjärjestelmän tarjoajan tai käyttöönottajan on kuitenkin huolehdittava henkilöstön riittävästä osaamisesta niin, että tarjoaja tai käyttöönottaja pystyy käytännössä toteuttamaan tekoälysäädöksessä ja muualla lainsäädännössä säädetyt velvoitteet ja vaatimukset.
 - Esimerkiksi suuririskisen tekoälyjärjestelmän käyttöönottajan on annettava järjestelmän valvonta henkilöille, joilla on siihen tarvittava pätevyys, koulutus ja tuki.
- OPH ja OKM valmistelevat parhaillaan (2/2025) tekoälysuosituksia. Tekoälysuositusten tavoitteena on kasvattaa tekoälyyn liittyvää ymmärrystä sekä edistää tekoälyn vastuullista ja turvallista käyttöä varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa, vapaassa sivistystyössä ja toisella asteella.

TEKOÄLY **Tekoälyn eettiset ohjeet**

- Komission nimittämä asiantuntijaryhmä on vuonna 2019 laatinut luotettavaa tekoälyä koskevat eettiset ohjeet.
- Ohjeet perustuvat seuraavaan seitsemään eettiseen, ei-sitovaan periaatteeseen, joiden avulla voidaan varmistua tekoälyn luotettavuudesta ja eettisestä hyväksyttävyydestä.
 1. Ihmisen toimijuus ja ihmisen suorittama valvonta
 2. Tekninen vakaus ja turvallisuus
 3. Yksityisyyden suoja ja datan hallinta
 4. Avoimuus
 5. Monimuotoisuus, syrjimättömyys ja oikeudenmukaisuus
 6. Yhteiskunnallinen ja ympäristöön liittyvä hyvinvointi
 7. Vastuuvollisuus
- Nämä periaatteet olisi mahdollisuuksien mukaan otettava huomioon tekoälymallien suunnittelussa ja käytössä.
- Niiden on myös toimittava perustana, kun asetuksen mukaiset käytäntösäännöt laaditaan.

TEKOÄLY

Tekoälyn eettiset periaatteet ja muut ohjeet

- Tekoälyn eettisillä periaatteilla viitataan suosituksiin, joita erilaiset toimijat ovat laatineet tekoälyn eettisesti hyväksyttävän kehittämisen ja käytön tueksi.
- Lakisääteisten vaatimusten noudattaminen on vain yksi osa tekoälyn eettistä käyttöä.
- Myös kunnissa on laadittu omia eettisiä periaatteita tekoälyn käyttöä koskien.
- Lisäksi esimerkiksi valtionvarainministeriö on laatinut eettisen ohjeistuksen koskien tekoälyn käyttöä julkisessa hallinnossa.
- Erilaisilla periaatteilla, strategioilla ja muilla ohjeistuksilla voidaan
 - Edistää lakisääteisten vaatimusten toteutumista
 - Asettaa lainsäädäntöä laajempia vaatimuksia tekoälyn käytölle
 - Tukea tekoälyyn liittyvien riskien hallintaa
 - Lisätä luottamusta tekoälyn käyttöä kohtaan

Tukea tekoälysäädöksen soveltamiseen kunnille

Viranomaistahoja

- Työryhmä (jäsenet TEM, VM, STM, OM, LVM, SM, OKM, UM)
 - Asetettu valmistelemaan asetuksen kansallista toimeenpanoa
- Viranomaisvalvonnassa lähtökohtana on malli, jossa valvonta toteutetaan joiltain osin hajautetusti ja joiltain osin keskitetysti
- Keskitetty yhteyspiste
 - Hallituksen esitysluonnoksen mukaan liikenne- ja viestintävirasto huolehtii yhteydenpidosta EU:n yhteistyöelimiin ja muihin kansallisiin toimivaltaisiin viranomaisiin muissa EU-jäsenvaltioissa sekä tarjoaa asiantuntijatukea toimivaltaisille kansallisille viranomaisille
- Euroopan tekoälytoimisto
 - Tukee jäsenvaltioiden hallintoelimiä tekoälyjärjestelmien valvontaa koskevissa tehtävissä
 - Valvoo yleiskäyttöisiä tekoälyjärjestelmiä
- Euroopan tekoälyneuvosto
 - Neuvoa ja avustaa komissiota ja jäsenvaltioita asetuksen johdonmukaisen ja vaikuttavan soveltamisen edistämiseksi

Hyödyllisiä linkkejä

- Säädösteksti: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX:32024R1689>
- Tekoälysäädös Kuntaliiton sivuilla: <https://www.kuntaliitto.fi/kuntajohtaminen-ja-digitalisaatio/kuntien-digikehittaminen/kuntien-digikehittamisen-lainsaadanto/EUn-digi-ja-datalainsaadanto/eu-tekoalyasetus>

Oona Ojajärvi
Juristi

Jaana Jormanainen
Projektipäällikkö/erityisasiantuntija

Niina Erkkilä
Projektikoordinaattori

www.kuntaliitto.fi